

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

Bakalářské kombinované studium
2010 – 2013

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Luděk Kříž

Obecná východiska návrhu občanského zákoníku

Praha 2013

Vedoucí bakalářské práce: JUDr. Martina Karhanová

JAN AMOS KOMENSKÝ UNIVERSITY PRAGUE

Bachelor Part-Time Studies
2010 - 2013

BACHELOR THESIS

Luděk Kříž

General aspects of the draft Civil Code

Prague 2013

**The Bachelor Thesis Work Supervisor:
JUDr. Martina Karhanová**

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 14. 3. 2013

Luděk Kříž

Poděkování

Chtěl bych touto cestou poděkovat všem členům akademického sboru, kteří mi svými přednáškami na prezenčním studiu otevřeli bránu do poznání práva, a především JUDr. Martině Karhanové, která mi svou neuvěřitelnou obětavostí pomohla nejen při tvorbě této práce, ale i v osobním životě.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá kritikou ve smyslu deskripce, analýzy a kritiky vývoje, včetně úvah de lege ferenda a nalezení východisek k občanskému zákoníku č. 89/2012 Sb., blíže rozvádí některé instituty a oblasti právní úpravy, které jsou součástí stávajícího občanského zákoníku při zohlednění dalších aspektů právního stavu a vývoje týkajícího se občanského práva a související problematiky soukromého (civilního) práva v právním řádu České republiky.

Klíčové pojmy

Nástin historického vývoje, deskripce a kritika občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., vývoj názvosloví a institutů v civilním právu, úvahy de lege ferenda, východiska občanského zákoníku.

Annotation

This thesis deals with criticism in the sense of description, analysis and critique of development, including consideration of *de lege ferenda* and finding solutions to the Civil Code No. 89/2012 Coll., gives a detailed description of the institutions and regulations that are part of the current Civil Code taking into account other aspects of the legal status and developments of civil rights and relates issues of civil rights in the legal order of the Czech Republic.

Key words

Outline of historical development, description and critique of the Civil Code No. 89/2012 Coll., development terminology and institutions in civil law, *De lege ferenda*, the basis of the Civil Code.

OBSAH

ÚVOD.....	8
1. Nástin historického vývoje občanskoprávních kodexů u nás	12
1.1. Diskontinuita právního vývoje jako reflexe dějinných zvrátů	12
1.2. Období vzniku a užívání prvního moderního občanskoprávního kodexu u nás.....	13
1.3. Změny v soukromém právu v dobách totality.....	15
1.4. Vývoj po listopadu 1989	17
2. Prameny návrhu občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.	20
2.1. Zásady soukromého práva.....	20
2.2. Prameny vzešlé z občanskoprávních kodexů	26
3. Charakter a systematika nového občanského zákoníku	28
3.1. Popis změn v charakteru nové právní úpravy a její zásady.....	28
3.2. Absorpce některých soukromoprávních odvětví a koherence s dalšími právními předpisy	30
3.3. Systematika nového občanského zákoníku	31
3.4. Filozofické hledisko kritického hodnocení	31
4. Deskripce a kritika nového občanského zákoníku	33
4.1. První část a oblast osobnostních práv	33
4.2. Absolutní majetková práva.....	37
4.3. Relativní majetková práva a rozšíření autonomie vůle	40
4.4. Absence některých odvětví a soukromoprávních oblastí	41
5. Vývoj názvosloví a vybraných institutů v civilním právu.....	43
5.1. Změny v omezování svéprávnosti.....	43
5.2. Sousedské spory	45
5.3. Držba	46
5.4. Nález věci a přivlastnění	47
5.5. Právo stavby	48
DISKUZE A ZÁVĚR.....	50
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	54
Seznam české literatury a pramenů.....	54
Internetové zdroje	55

ÚVOD

Nový občanský zákoník, zákon č. 89/2012 Sb., který je ústředním tématem mé bakalářské práce, znamená pro celou společnost zásadní změnu ve vývoji celkové koncepce uspořádání soukromého práva. Změnu, která bude znamenat i změnu v myšlení. V budoucnu bude představovat pro Českou republiku, které náleží prostorová působnost tohoto kodexu, velmi významné změny v každodenním životě každého člověka žijícího na našem území. V této situaci je fakt, že studuji právo v této době, poměrně nevýhodný. Nová soukromoprávní úprava, která bude v budoucnu účinná, se v době mého studia tohoto právního odvětví a následného složení státních zkoušek z občanského práva hmotného na univerzitě nevyučovala. V této době ještě probíhaly spory o konečnou podobu celého předpisu i o datum nabytí účinnosti zmiňovaného zákoníku, o aktualizacích důvodové zprávy a změnách souvisejících předpisů nemluvě. Ocítám se tedy v období, kdy je nová právní úprava sama o sobě mnohými vystudovanými právníky teprve studována a my jako studenti jsme nyní, nebo budeme v brzké budoucnosti, konfrontováni s dvěma systémy úprav pro jednotlivé okruhy soukromého práva. Přičemž po tomto přechodném období platnosti obou kodexů bude po derogaci starých občanskoprávních norem řada našich nabytých znalostí z minulosti dříve či později zastaralá a nebude odpovídat objektivní situaci. Nová právní úprava tímto nabyde účinnosti a stane se tak každodenní skutečností. Jedním ze způsobů, jak blíže porozumět novým principům, institutům a názvoslovím v jednotlivých oblastech občanského práva upraveným v novém občanském zákoníku, pro mne byla volba tohoto tématu. Týká se všeobecně mediálně zveřejňované problematiky hlubokého přerodu našeho právního řádu, se kterou se i tímto způsobem mohu blíže seznámit a tím sledovat s poněkud zasvěcenějším pohledem, co naši společnost v relativně krátkém období zřejmě čeká. Bezesporu se bude svým způsobem jednat o velmi pozoruhodnou změnu tak závažného charakteru, se kterou se mnozí právníci z jiných států za celou svou pracovní kariéru nesetkali. Budeme-li konfrontovat vývoj našeho práva s anglickým systémem common law se staletou kontinuitou anglosaského práva na území některých zemí dnešní Velké Británie, jejichž právní systém se vyvíjí pozvolna a provází jej staletá tradice, je odlišnost našeho vývoje

patrná.¹ Nejznatelněji rozdíl můžeme posoudit v porovnání s rakouským soukromým právem, které náš právní řád po osamostatnění Československa recipoval.² Původní rakouský občanský zákoník ABGB předlitavské části Rakouska-Uherska, o kterém se zmíním později, setrval v právním řádu moderní Rakouské republiky dodnes, i když doznal za desetiletí jeho účinnosti jistých změn z hlediska obsahu.³ Cesta českých zemí byla jiná. Byla spleť po celou dobu existence naší státnosti. Už od příchodu našich předků do středu Evropy, až po 20. století plné zvrátů, musel český národ prodělat značné množství politických i ekonomických změn. Změn různého charakteru týkajících se třeba i národnostní skladby obyvatelstva na našem území, nehledě na vývoj územního rozsahu našeho státu v minulosti. Mnohé z dějinných zvrátů provázely české země zejména v obdobích existence kodifikovaného práva.⁴ Tyto skutečnosti zapříčinily taktéž změny v oblasti vývoje práva, které se promítá svojí aplikací v běžném životě do osudů lidí, kteří žijí a žili na našem území.

Při studiu nového občanského zákoníku jsem se nejprve možná poněkud idealisticky tázal sám sebe, zdali představuje tento zákoník konečně nějaký univerzální zákon, jakýsi světský ekvivalent církevní bible, který tedy upravuje dlouhodobě univerzální hodnoty, které jsou ve veřejném zájmu společnosti a jež všichni uznávají. Právo obecně by mělo být co nejvíce blízké potřebám všech lidí sobě a navzájem, a také by nemělo nikoho bezdůvodně znevýhodňovat a naopak. Při nazírání na právo jako takové se osobně filozoficky kloním k iusnaturalistické koncepci právního dualismu, jenž shledává existenci práva ve dvou rovinách. Právo psané (pozitivní) považuje tato koncepce za další formu práva vedle práva přirozeného. Spravedlivé právo, které je zachyceno v psané podobě, by tedy mělo v ideálním případě odrážet samotný legitimní účel vzniku dané normy za předpokladu, že objektivní obsah tohoto předpisu odráží obecně dlouhodobě uznávané přirozené cítění práva ve společnosti. Tím by tedy mělo dojít k faktickému přenesení přirozeného práva do obsahu pozitivně právní normy. K mému názoru mne vede poznání historie. Mnohokrát v minulosti se stalo, že psané

¹ Blíže viz: KNAPP, Viktor. Teorie práva. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, xvi, 247 s. Právnícké učebnice (C. H. Beck). ISBN 34-064-0177-5, s. 94 - 100.

² Blíže viz: MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 2. upr. vyd. Praha: Linde, 1999, 572 s. ISBN 80-720-1167-7, s. 270 a násl.

³ Blíže viz: ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem, 1. vyd. Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 33.

⁴ Blíže viz: ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem, s. 33 - 40.

právo bylo v rozporu s těmito zájmy, tedy v rozporu s přirozeným, a tudíž legitimním, právním cítěním člověka, a dávalo samoučelný důraz na legalitu, čímž sobě odnímalo samu podstatu toho, proč má pozitivní právo existovat. Tyto praktiky jsou nejmarkantnější zejména při pohledu na nacistický právní systém hitlerovské Třetí říše, kde byly vydávány zákonné předpisy, jež byly v případě neněmeckých obyvatel evidentně v rozporu s oprávněnými zájmy nejen různých skupin obyvatelstva, ale i v rozporu se základními lidskými právy týkajícími se národnostních práv, které jsou součástí demokratických právních systémů.⁵ Již v dobách, kdy Československý stát procházel historickým vývojem první republiky, náš právní řád počítal s úpravou soužití našich národnostních menšin, neboť na území ČSR žily velmi početné menšiny zejména Němců a Maďarů. Německá menšina byla dokonce natolik silná, že početně převyšovala počet obyvatel slovenské národnosti. Proto tuto politicky svízelnou situaci řešili naši státníci pojmovým sloučením českého a slovenského národa, kdy byli tito občané nazýváni jako „Čechoslováci“, jež byl poprvé obsahem Deklarace slovenského národa ze dne 30. října 1918, tzv. Martinská deklarace, která uvádí termín „jednotný národ československý“, který má dvě větve, českou a slovenskou.⁶

Ochrana národnostních menšin byla součástí 6. hlavy z. č. 121/1920 Sb. z. a n., (Ústavní listina Československé republiky) a další ustanovení respektující ratifikaci Saint-Germainské smlouvy z 10. září 1919.⁷ „*Ta potvrdila uznání Československé republiky a její svrchované moci nad územím Čech, Moravy, části Slezska, Slovenska a Podkarpatské Rusi. Současně zavázala Československo k dodržování základních ustanovení o menšinách, která byla obsažena v dalších člancích dohody.*“⁸ Proto se národnostní práva v ČSR rozvíjela blíže i v zákonných normách jako například tzv. Jazykový zákon 122/1920 Sb. z. a n., na základě § 129 Ústavy, a další.⁹ Po nástupu hitlerovské Třetí říše však tyto listiny pozbyly v době okupace platnosti. Nacistická ideologie a její zločinné projevy tak byly obsahem norem právního řádu nejen fakticky, ale i de iure, a ovlivňovaly každodenní život obyvatel, politiku a činnost orgánů Třetí říše. V historii jsme však poznali i takové režimy, které deklarovaly právním řádem

⁵ Blíže viz: Knapp, V. Teorie práva, s. 197 a násl.

⁶ Blíže viz: MALÝ, K. Dějiny českého a československého práva do roku 1945, s. 271.

⁷ Blíže viz: MALÝ, K. Dějiny českého a československého práva do roku 1945, s. 282 - 293.

⁸ MALÝ, K. Dějiny českého a československého práva do roku 1945, s. 292.

⁹ Blíže viz: MALÝ, K. Dějiny českého a československého práva do roku 1945, s. 292.

spravedlivé právo pro své obyvatele, včetně proklamace dodržování základních principů lidských práv, ale tyto zásady, a s tím spojené neúčinné předpisy byly v těchto státech pouze formální záležitosti. Takové totalitní režimy můžeme nalézt ve světě dodnes zejména ve státech, které se nevymanily dodnes z komunistické nadvlády či v různé míře v mnohých republikách postsovětského prostoru.

V odrazu historie českého práva, kdy nebyly mnohdy legitimní zájmy a práva občanů našeho státu respektovány, si myslím, že je třeba si vážit svých základních lidských práv a dbát, aby vydávané zákony, mezi které patří i nový občanský zákoník, odrážely v plném rozsahu obsah Listiny základních práv a svobod, jež je součástí našeho právního řádu. Je však potřeba též zvážit, jakou měrou bychom měli stávající předpisy měnit. Veřejnost, zejména ta odborná, často kritizuje množství novelizací a změn zákonů, které narušují předvídatelnost práva a právní jistoty všech obyvatel, přesto tyto procesy pořád pokračují v neměnné míře. Nový občanský zákoník svým způsobem zobrazuje rozsah změn charakteristický pro současný vývoj. Mnohost proměn práva s sebou přináší i značný díl odpovědnosti, neboť nikdo by neměl připustit, aby byl obsah článků ústavních dokumentů jakýmkoli způsobem formalizován nebo omezován. To by mělo být snahou všech zákonodárců.

1. Nástin historického vývoje občanskoprávních kodexů u nás

1.1. Diskontinuita právního vývoje jako reflexe dějinných zvrátů

Historie českých zemí je charakteristická častými změnami v oblasti politického uspořádání a změn zásadního významu po celá staletí vývoje našeho národa. Některá období historie dokonce znamenala pro český národ ohrožení jeho samotné existence. Pro naše dějiny v oblasti moderního psaného práva je typická diskontinuita vývoje prakticky ve všech zcela zásadních záležitostech.¹⁰ Odedávna byla pro tento fakt rozhodující skutečností, rozloha a geopolitická poloha našeho území uprostřed Evropy, kde se od nepaměti střetávaly zájmy různých mocnějších sousedů, kteří zasahovali svým vlivem do našeho vývoje. To pro nás přinášelo pozitiva a výhody v podobě obohacení naší kulturní tradice a pokroku v různých oblastech života, ale i nežádoucí zásahy do našich vnitřně politických záležitostí z vnějšku, které podněcovaly procesy negativní povahy pro náš národ. Stalo se tak zejména v obdobích nadvlády cizích mocností nad českým národem. Někdy tato skutečnost znamenala dokonce stav ohrožení existence našeho národa. Zejména v dobách habsburského porobení, kdy byly ohrožovány základy národní identity, či okupace nacistickou Třetí říší, kdy hrozila faktická likvidace.¹¹ Po porážce nacismu na československý stát dolehl vliv ze SSSR, jenž znamenal odklon od tradičních demokratických principů práva k sovětskému systému, jenž byl diktován komunistickou stranou. Po pádu komunismu se opět vrací struktura našeho práva k principům, které vyznávala první republika. Právo všechny tyto změny reflektuje a s následky těchto metamorfóz se český právní řád dodnes vypořádává.

Naše občanské právo, jako jeden ze základních pilířů právního systému vůbec, se mění s celým právním řádem. Je jeho neoddělitelnou součástí. Proto jsme svědky nežádoucí nestability a diskontinuity v právním vývoji i v případě soukromého práva.¹² Tak, jak se vyvíjí historie, politické zřízení státu i samotná společnost, vyvíjí se i soukromé právo, jenž je obrazem těchto skutečností a je i obrazem společnosti jako

¹⁰ Blíže viz: ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem, s. 33 - 41.

¹¹ Blíže viz: VOJÁČEK, L.; SCHELLE, K.; KNOLL, V. České právní dějiny. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 684 s. ISBN 978-807-3801-274, s. 351 - 352.

¹² Blíže viz: ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem, s. 33 - 41.

takové, která těmito procesy prochází a reaguje na ně. Demokratická společnost z hlediska moderní právní teorie právo sama vytváří prostřednictvím svých zvolených zástupců a sama se těmito pravidly řídí. Absence demokratických principů se ve vývoji psaného práva na území našeho státu v různých historických obdobích 20. století promítla i do vývoje soukromého práva.¹³

1.2. Období vzniku a užívání prvního moderního občanskoprávního kodexu u nás

Pomineme-li soukromoprávní vývoj středověku a přistoupíme k problematice kodifikovaného občanského práva, je zásadním historickým milníkem pro psané právo období počátku 19. století, kdy se v evropských státech projevuje potřeba podrobné systematizované kodifikace stávajícího práva a právních vztahů ve společnosti do psané podoby.¹⁴ Snaha evropských států na počátku 19. století o kodifikaci práva do rozsáhlých celků se tedy promítla i do vývoje prvních moderních soukromoprávních norem na našem území, které vznikaly v tehdejší rakouské monarchii.¹⁵ Tímto prvním základním kodexem u nás byl rakouský Císařský patent ze dne 12. června 1811, Obecný zákoník občanský (psán též pod zkratkou OZO), v německém originále Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie (zkráceně ABGB), z roku 1811. Nebýt rozpadu habsburské monarchie po první světové válce, byl by zřejmě z většiny svého obsahu platným zákoníkem na našem území dodnes tak, jak je tomu v dnešní Rakouské republice. Avšak dějinný vývoj a snaha našeho národa o vytvoření národnostního státu nezávislého na rakousko-uherském mocnářství vedla, po vytvoření Československa po 1. světové válce, k dalšímu vývoji i v oblasti občanského práva. Složitost a zásadní důležitost občanského zákoníku jako základního kodexu moderních právních systémů dokládá i ta skutečnost, že nový československý stát svým recepčním zákonem č. 11/1918 Sb. z. a n., potvrdil právní kontinuitu rakousko-uherského práva na našem území. Celá dvě desetiletí existence Československé republiky nebyl starý rakouský ABGB, respektive OZO, nahrazen novou úpravou. Stalo se tak i přesto, že celou situaci komplikoval právní dualismus vzešlý z minulosti. Československo bylo totiž před pádem monarchie pod

¹³ Blíže viz: ELIÁŠ, K. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou, s. 41 - 47.

¹⁴ Blíže viz: ELIÁŠ, K. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou, s. 33.

¹⁵ Tamtéž.

vlivem dvou právních systémů dualistického mocnářství Rakouského císařství a Uherského království, které ovládaly dva samostatné právní řády. Proto existovaly na území Československa systémy v podobě recepce rakouského ABGB na českém území a používání již ve své době zastaralého uherského zvykového práva na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Československý právní řád měl podstoupit rekodifikaci občanského zákoníku pro celé území. Proto byl roku 1937 vytvořen vládní návrh zákoníku, jehož osnova již nebyla schválena příčinou historických událostí Mnichovské dohody a okupace Třetí říši. V období existence Protektorátu Čechy a Morava problém česko-slovenského právního dualismu odtržením Slovenska zmizel v důsledku vzniku samostatného Slovenského štátu. Na odtržených územích, obecně známých pod historií kritizovaným názvem Sudety, panovalo výhradně říšské právo. Na území Protektorátu vznikl ale další právní dualismus, specifický podřízeností protektorátního (českého) práva vůči německému celoříšskému právnímu řádu. Při vzniku Protektorátu mělo „*platit recipované dosavadní právo, avšak jen pokud neodporovalo smyslu převzetí ochrany Německou říší.*“¹⁶ Na základě postupných kroků okupační moci došlo k zavádění pravidel, které zcela podřizovaly jednotlivá právní odvětví protektorátního území říšským zájmům. Po stabilizaci poměrů v Protektorátu a ukončení vojenské správy v prvních měsících okupace bylo přistoupeno ke vzniku trojstupňové soustavy německých soudů, ke kterým přibýly také soudy branné moci a zvláštní soudy (Sondergericht), dále byla rozšířena územní působnost celoříšských soudů, Říšského soudu (Reichsgericht) a Lidového soudního dvora (Volksgerichtshof), na prostor Protektorátu.¹⁷ Faktické účinnosti tak nabylo Němci zavedené říšské právo. V případě norimberských říšských zákonů, jejichž obsahem byly zejména rasově diskriminační předpisy, se na tomto území nejdříve projevilo vůči primárním ideologickým nepřátelům z pohledu nacistů, židovské populaci. Na území Protektorátu byl německými úřady zřízen specifický systém působnosti, ve kterém se projevovала příslušnost zmiňovaných právních řádů vzhledem k národnosti konkrétní osoby a druhu kauzy. Povahu vymezení působnosti protektorátního a německého práva lze z literatury dobře vylíčit v případě trestního práva, kdy byla rozhodující povaha

¹⁶ MARŠÁLEK, Pavel. Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2002, 347 p. ISBN 80-246-0302-0, s. 17.

¹⁷ Blíže viz: MARŠÁLEK, P. Protektorát Čechy a Morava, s. 56.

trestného činu dané osoby na protektorátním území v závislosti na národnosti osoby, kteréžto konstrukce se do jisté míry drželo i soukromé právo.¹⁸ V případě soukromého (civilního) procesního práva „zde existovaly dva systémy, protektorátní a říšské civilní soudy. Pro obě linie platily v oblasti občanského práva procesního bývalé československé právní předpisy.“¹⁹

Právní předpisy na území Protektorátu však nerespektovala naše Londýnská exilová vláda. Prezident Dr. Edvard Beneš, vedení a další představitelé naší vlády v Londýně, považovali protektorátní zřízení za nelegální a jeho kroky neuznávali, přičemž se snažili o zachování právní návaznosti na období první republiky.²⁰ Proto prezident Beneš vydal řadu dekretů, tzv. „Benešovy dekrety“ z nichž mnohé mají historický přesah až do současnosti. Právní návaznost byla vyhlášena de iure Ústavním dekretem č. 11/1944 úř. věst. čsl., a prostřednictvím dalších dekretů nižší právní síly, kdy započala exilová vláda prezidenta Beneše v Londýně po konci druhé světové války faktický proces zneplatnění řady aspektů právního vývoje našem území, včetně drtivé většiny německých právních aktů, které zde byly uplatněny.²¹ Tímto způsobem, budeme-li se držet právní fikce kontinuity exilové vlády na právní řád první republiky při zavedení absolutní neplatnosti některých nařízení z tzv. období nesvobody,²² vlastně setrval stav právního řádu ve své podobě z období první republiky až do nástupu KSČ po únorovém převratu z roku 1948.

1.3. Změny v soukromém právu v dobách totality

Tzv. právníká dvouletka znamenala celkové přepracování československého právního řádu k obrazu komunistické strany po vzoru sovětského práva, čímž byly staré rakouské předpisy definitivně derogovány a právo sjednoceno pro celé československé území. Komunisté navíc základní předpisy jako Ústavu a soukromoprávní úpravu,

¹⁸ Blíže viz: diplomová práce: HRŮZOVÁ, K. Protektorát Čechy a Morava. Brno, 2010. [online]. [cit. 2012-12-22]. Diplomová práce. Právníká fakulta, Masarykova Univerzita. Vedoucí práce prof. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/195273/pravf_m/?lang=en, s. 43.

¹⁹ HRŮZOVÁ, K. Protektorát Čechy a Morava, Dostupné z: http://is.muni.cz/th/195273/pravf_m/?lang=en s. 43.

²⁰ Blíže viz: MALÝ, K. Dějiny českého a československého práva do roku 1945, s. 402 - 412.

²¹ Blíže viz: MALÝ, K. Dějiny českého a československého práva do roku 1945, s. 412 - 416.

²² Tj. v období od 30. 9. 1938 za existence pomnichovské tzv. druhé republiky a následné okupace českých zemí, při paralelní existenci tzv. Slovenského štátu (od 14. 3. 1939), až do počátku pražského povstání 5. 5. 1945.

včetně občanského zákoníku, měnili dvakrát. A tak byl ABGB nahrazen 1. 1. 1951 nejprve tzv. středním občanským zákoníkem, z. č. 141/1950 Sb., došlo též k nezvyklému vyčlenění rodinného práva do zákona č. 265/1949 Sb., o právu rodinném. Po oficiálním přechodu z takzvaného lidově demokratického zřízení na socialistické, socialistickou ústavou z roku 1960, došlo k nové, ještě komplexnější rekodifikaci celého právního systému. „*Koncem padesátých let stranické orgány v souladu s realitou konstatovaly, že platný občanský zákoník „plně neodráží poměry a vztahy, které se v naší společnosti v dané etapě vývoje socialismu vytvořily.*“²³ Tímto tehdejší Národní shromáždění ČSSR 26. 2. 1964 přijalo občanský zákoník č. 40/1964 Sb. (dále jen „SOZ“), jenž práce na budování socialistického občanského práva spolu s ostatními zákoníky té doby dovršil. Nejvýraznějším prvkem socialistického občanského práva je jeho, na poměry evropské historické právní tradice nezvyklý, veřejnoprávní charakter odrážející principy tzv. socialistické zákonnosti. Ze své podstaty potlačovalo rovnost subjektů ve prospěch státu a socialistických organizací, soukromé vlastnictví fyzických osob omezuje na úzký okruh potřeb ve prospěch forem družstevního a státního vlastnictví, čímž bylo zabráněno jednotlivým fyzickým osobám disponovat výrobními prostředky a znemožněno soukromé podnikání, jež se stalo nelegálním ve smyslu trestního práva. Socialistické občanské právo se ze svého veřejnoprávního charakteru projevuje podstatnou převahou kogentních norem nad dispozitivními, a taktéž potlačováním významu autonomního projevu vůle konkrétních typů právních jednání²⁴ u jednotlivých fyzických osob, čímž se dosahuje omezení smluvní volnosti. Komunisté navíc změnili i formální podobu soukromého práva, a to roztržštěním tradiční občanskoprávní materie do oddělených kodexů. Tímto se oddělily prvky rodinného a pracovního práva do samostatných zákoníků a téměř zanikly instituty obchodního práva, které jsou v tradičních systémech rovněž obvyklou součástí občanskoprávních kodexů. Prvky obchodněprávních úprav byly v omezené a přeměněné formě využity pouze v úpravě obchodních styků se státy s tržním hospodářstvím tj. kapitalistickými západními státy v tzv. zákoníku mezinárodního obchodu č. 101/1963 Sb., jenž přiznával pravomoc obchodovat s kapitalistickou cizinou pouze státem určeným socialistickým

²³ VOJÁČEK, L.; SCHELLE K.; KNOLL V. České právní dějiny, s. 573.

²⁴ Současná účinná hmotněprávní úprava vychází ze socialistické právní terminologie, která nazývala např. tradiční pojem „právní jednání“ jako „právní úkon“, což je tradiční češtině neznámý slovakismus, který nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb. ruší a navrácí původní pojmenování.

organizacím k tomuto účelu vytvářeným. Socialistický hospodářský model totiž klasické obchodní procesy tržní ekonomiky nepoužíval, a proto byla právní úprava celého vnitrostátního ekonomického systému upravena v takzvaném hospodářském zákoníku č. 109/1964 Sb., jenž uvozoval právní subjektivitu jednotlivých organizací socialistické ekonomiky a upravoval vzájemné vztahy mezi těmito socialistickými organizacemi a státem. Kromě těchto zákonů se oddělila, jak jsem již zmínil, úprava rodinného práva, ale i práva pracovního. V období šedesátých let byly tyto oblasti rekonstruovány do podoby zákona o rodině č. 94/1963 Sb. a zákoníku práce č. 65/1965 Sb.²⁵

1.4. Vývoj po listopadu 1989

Po událostech 17. listopadu 1989 se s ohledem na společenskopolitické změny projeví snahy nových, svobodně zvolených, struktur zákonodárných sborů, k uvolnění občanských svobod, otevření možností pro svobodný pohyb obyvatel, jejich svobodnou volbu práce, jakožto i možnost podnikání a s tím spojený přechod na tržní hospodářství. Bylo zřejmé, že do té doby panující právní řád již neodpovídá vzniklé situaci a bude jej třeba od základu změnit.²⁶ Proto byly v prvních měsících nově vzniklé Československé federativní republiky, od dubna 1990 České a Slovenské federativní republiky, připraveny podklady pro novelizaci občanského zákoníku, jejichž výsledkem byla novelizace provedená zákonem č. 509/1991 Sb., která „*byla chápána jako provizorium nastolující jen dočasné řešení, které mělo zajistit časový prostor pro rekonstrukci.*“²⁷ Důvodová zpráva k tomuto zákonu předpokládala dočasné upravení tehdejšího socialistického občanského práva, než bude vytvořen nový občanský zákoník. Avšak množství změn, ve kterých se projevovala potřeba urychleného vytváření nových předpisů regulujících nové formy společenských aktivit a jevů, zapříčinilo, že vývoj nového občanského zákoníku se zpozdil. Absenci kodifikace klasických tržně ekonomických principů v právní úpravě tak musel zákonodárce řešit urychleným přijetím zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku²⁸ (dále jen „ObchZ“), který zdvojnásobil mnoho závazkových institutů z občanského práva a rozdělil tak konkrétní

²⁵ Blíže viz: VOJÁČEK, L.; SCHELLE K.; KNOLL V. České právní dějiny, s. 573 - 575.

²⁶ Blíže viz: VOJÁČEK, L.; SCHELLE K.; KNOLL V. České právní dějiny, s. 576.

²⁷ ELIÁŠ, K. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem, s. 40.

²⁸ Blíže viz: ELIÁŠ, K. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem, s. 39 - 40.

smlouvy na obchodní a ty, které vycházejí z občanského práva, přičemž generálně obchodní zákoník zakotvuje subsidiaritu občanskoprávních norem v případech, kdy se v obchodním zákoníku pro řešení konkrétního aspektu obchodních vztahů potřebná úprava nenalézá.^{29,30} Tento systém je však nedokonalý, neboť ve výkladu mezerovité obchodněprávní úpravy není vždy zabráněno spekulacím v konkrétních vazbách obchodního zákoníku s občanským zákoníkem.³¹ V období vzniku ObchZ bylo problémů v právním řádu mnoho a velký tlak na množství reforem se tak odrazil i na podobě zákonů v těchto letech. Mocenské struktury, které musely roku 1992 řešit opětovné uspořádání státu vzhledem k rozdělení Československa na dva samostatné subjekty, tj. Českou republiku a Slovenskou republiku, řešily rozdělení majetku, reorganizaci a vznik nových institucí v nově vzniklé republice, aby bylo zajištěno kontinuální fungování funkcí státu. Tyto změny si vyžádaly čas, a proto byla rekodifikace soukromého práva oddalována a zákonodárce se tedy uchýlil z objektivních důvodů k dílčím novelizacím stávající úpravy. Avšak to neznamená, že by se rekodifikací soukromého práva v komplexnější podobě nikdo nezabýval. *„První rekodifikační pokus se uskutečnil ještě za existence Československa před rokem 1993, kdy byl na Úřadu vlády ČSFR vypracován pod vedením profesorů V. Knappa a K. Planka návrh paragrafového znění občanského zákoníku. Po rozdělení federace další práce na tomto projektu v České republice ustaly. Návrh byl vzat za základ dalších rekodifikačních prací ve Slovenské republice, kde byl dopracován profesory K. Plankem a J. Lazárem a v r. 1997 předložen vládou do Slovenské národní rady. Odtud byl však bez projednání stažen. V polovině 90. let minulého stol. byl pod gescí Ministerstva spravedlnosti vypracován pod vedením profesora F. Zoulíka návrh koncepce nového občanského zákoníku, publikovaný posléze v odborném tisku (Právní praxe, XLIV, 1996, č. 5-6). Práce na tomto návrhu později rovněž ustaly. Projekt nebyl doveden ani*

²⁹ § 1, odst. 2, zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.

³⁰ Blíže viz: ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. a kol. Občanské právo hmotné 2. Praha: Wolters Kluwer, 2009. ISBN 978-80-7353-473-4, s. 21 - 25.

³¹ Např. výkladové spory, zda lze či nelze použít obchodněprávní úpravy při koupi nemovitosti v případě jednání podnikatelů za účelem podnikání, ignorující znění § 409 odst. 1, obchodního zákoníku vymezující předmět obchodně právní kupní smlouvy pouze na případy movitých věcí, především zboží. Blíže viz.: Právní rádce. Roč. 2009, č. 7., nebo: CHALUPA, L. Více ke kupní smlouvě na nemovitost v režimu obchodního zákoníku. [online]. [cit. 2013-01-28]. Dostupné z: <http://www.akchalupa.cz/http://www.akchalupa.cz/vice-ke-kupni-smlouve-na-nemovitost-v-rezimu-obchodniho-zakoniku>.

*do stadia věcného záměru.*³² Rozhodujícím krokem tak byla až aktivita ministra spravedlnosti Otakara Motejla na počátku roku 2000, kdy došlo k zahájení příprav a sepsání věcného záměru rekodifikace, jejichž vyústěním bylo přijetí nového občanského zákoníku, který vytvořil autorský tým právníků pod vedením prof. Dr. JUDr. Karla Eliáše (dále jen „prof. Eliáš“) za pomoci rekodifikační komise Ministerstva spravedlnosti pod vedením JUDr. Miloše Tomsy CSc. Nový občanský zákoník tak nabyl platnosti 22. března 2012, kdy byl v částce 33 Sbírký zákonů publikován.³³

³² ELIÁŠ, K. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem, s. 41.

³³ Blíže viz.: ELIÁŠ, K. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem, s. 18.

2. Prameny návrhu občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.

Všechny kodexy moderních vyspělých států respektují právní tradice jak v rovině psaného, tak zprostředkovaně i v rovině nepsaného práva, které odráží klasické principy římského práva.³⁴ Řekl bych, že se v tomto směru nepřímě promítá do vývoje všech norem iusnaturalistické filozofické hledisko, o kterém jsem se již zmínil. Tvorbu právních norem, zejména rozsáhlých kodexů, totiž utváří rovina přirozeného práva, které vygenerovalo určité tradiční principy, dlouhodobě společností uznávané korektivy a obyčeje. Takový historický přesah má svým charakterem i tradiční římské právo. Na druhé straně jsou zdrojem dnešního práva historické kodifikované předpisy práva pozitivního, které přirozenoprávní zásady sdílely a byly jimi utvářeny. Proto můžeme nalézt v občanském zákoníku uplatnění historických kodifikací, jež ze svého obsahu respektují tradiční právní principy římského práva. Jde tedy o konfrontaci přirozeného a pozitivního práva, jež se v ideálním případě překrývá. Tendence pro tvorbu takovýchto norem by měly být charakteristické pro pozitivní právo všech demokratických států v kontinentální právní kultuře.

2.1. Zásady soukromého práva

Soukromé právo je založeno na principu rovnosti subjektů, přiznávání svobodného projevu autonomie vůle ve smluvních závazcích, ze kterých vyplývá i zásada legální licence.³⁵ Jednání *secundum et praeter legem* proto vymezují ve velké míře dispozitivní ustanovení, jejichž poměr nový občanský zákoník v duchu liberálního pojetí zvětšuje. Kogentní normy tak ve větší míře přetrvávají pouze v absorbované problematice rodinného práva. V této části můžeme kromě obecných zásad nalézt též tradiční specifické zásady rodinného práva, jimiž jsou zásada blaha dítěte, či princip vzájemné pomoci a solidarity uvnitř rodiny. Nový občanský zákoník (dále jen „NOZ“) taktéž přebírá působnost v oblasti obchodních závazků a jednání, což jistým způsobem ovlivňuje posuzování jednotlivých jednání osob, které již nejsou rozdělovány na osoby jednající v rámci své profesní podnikatelské činnosti, tudíž podle dnešního ObchZ

³⁴ Blíže viz: PLECITÝ, Vladimír, Josef VRABEC a Josef SALAČ. Základy občanského práva. 5. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 297 s. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-807-3802-936, s. 17.

³⁵ Blíže viz: PLECITÝ, Vladimír, Josef VRABEC a Josef SALAČ. Základy občanského práva., s. 21 a násl.

a osoby jednající v občanskoprávním režimu, kam lze na základě zákona přiřadit i podnikatele jednající v rámci svých soukromých potřeb. V tomto smyslu se dříve rozdílné úpravy jednotlivých shodných typů závazkových práv sjednocují a mají v konečném důsledku přímý vliv na budoucí závazkové vztahy. Na konkrétních případech lze demonstrovat i sjednocení obecné úpravy těchto smluv. Kupříkladu budeme-li srovnávat současnou úpravu v případě nepřiměřeně vysoké smluvní pokuty, je její rozdílnost posuzování v rámci občanského a obchodního práva patrná. ObchZ umožňuje výši smluvní pokuty moderovat, kdežto v oblasti jednání mimo podnikatelskou sféru uplatňuje SOZ princip absolutní neplatnosti. NOZ upravuje smluvní pokutu³⁶ po vzoru ObchZ, uplatněním poněkud praktičtějšího principu moderace, kdy tedy může soud danou situaci ještě nějakým způsobem řešit.³⁷ Sjednocením dnešního dualismu se opouští způsob ochrany slabší strany, který využíval takto dané koncepce. Obchodněprávní úprava je totiž postavená na větším rozsahu smluvní volnosti a tudíž i odpovědnosti smluvních stran.³⁸ Ta se projevuje i v rozšířené úpravě deliktů vztahů, neboť se v obchodněprávních vztazích předpokládá poměrně větší znalost práva podnikatelů a jejich povědomí z hlediska případných negativních důsledků jejich právního jednání. Občanskoprávní režim je oproti tomu spíše paternalistický, čímž je sledována ochrana nepodnikajících osob. Avšak státem diktovaný paternalismus a s ním spojená omezení autonomie vůle nejsou pro demokratický právní řád vhodná.³⁹ Tento systém byl možná opodstatněný zejména v období před transpozicí evropských směrnic, které přenesly do vnitrostátního práva principy ochrany slabší strany například prostřednictvím spotřebitelských smluv. Transpozicí unijních směrnic o ochraně slabší strany rozdělení smluvních vztahů pozbylo jakékoli opodstatněnosti. Za této situace NOZ logicky ochranu slabší strany

³⁶ Smluvní pokutu zákon č. 89/2012, občanský zákoník označuje jako utvrzení dluhu § 2048 – 2054.

³⁷ Blíže viz: IDNES. Smluvní pokuta v novém občanském zákoníku [online]. 2012 [cit. 2013-01-27]. Dostupné z: http://finance.idnes.cz/smluvni-pokuta-v-novem-obcanskem-zakoniku-fjb-pravo.aspx?c=A121025_163954_pravo_vr.

³⁸ Blíže viz: ČECH, Petr. PRÁVNÍ RÁDCE IHNEDE.CZ. Kdy použít obchodní zákoník a kdy jen občanský zákoník I [online]. 2007 [cit. 2013-01-27]. Dostupné z: <http://pravnicaradce.ihned.cz/c1-22647830-kdy-pouzit-obchodni-zakonik-a-kdy-jen-obcansky-zakonik-i>.

³⁹ Blíže viz: HAVEL, Bohumil. ČESKÁ POZICE. Chaos, smlouva, řád a novinář. Jak chápat občanský zákoník. [online]. 2011 [cit. 2013-03-08]. Dostupné z: <http://www.ceskapozice.cz/domov/pravo-bezpecnost/chaos-smlouva-rad-novinar-jak-chapat-obcansky-zakonik>.

ponechává na tomto jednodušším systému vzešlém na principech ustanovení vzniklých v našich normách aproximací evropského práva.⁴⁰

Pokud budeme zkoumat původ inspiračních zdrojů návrhu nového občanského zákoníku, nalzáme jeho původní kořeny ve starověkém Římě, jehož právní kultura je základem celého kontinentálního systému, z kterého se moderní kodexy vyvinuly. NOZ tak vychází z typických zásad římského práva. Je zajímavé sledovat restauraci nebo prolomení některých z těchto tradičních principů. V omezeném výčtu uvádím základní zásady uvedené v mnou citované odborné literatuře, které jsou obsaženy v NOZ a tento je na nich vystavěn:

- **zásada rovnosti subjektů**

Tato zásada „ je výrazem nejen rovnosti občanské, ale především tržních vztahů ovládaných principem ekonomické ekvivalence, jejichž většinu soukromé právo upravuje. Tato zásada se projevuje ve vzájemnosti vnitřní struktury právních vztahů, která se vyjadřuje čtveřicí vzájemnosti práv a povinností pocházejících již z římského práva, totiž:“

„**do ut des** (dávám, abys mi za to něco dal), **2) do ut facias** (dávám, abys za to pro mne něco učinil, tj. něco jiného než dání něčeho), **3) facio ut des** (činím něco, abys mi za to něco dal), **4) facio ut facias** (činím něco, abys za to něco učinil pro mne).“⁴¹

- **nemo iudex in causa sua** - nikdo nemůže být soudcem ve vlastní věci

- **zásada autonomie vůle subjektů**

Ta se projevuje i směrem k velkému množství dispozitivních norem nad kogentními normami soukromého práva, vymezujících určitý rámec přijatelného chování v rámci legální licence vstříc jednotlivým adresátům, přičemž respektuje vůli těchto subjektů a umožňuje tak jednání praeter legem.⁴²

- **zásada legální licence**

Nebo také: vše je dovoleno, co není výslovně zakázáno. „Tato zásada vychází z Listiny základních práv a svobod a plně se uplatňuje především ve

⁴⁰ Zásadní vliv na ochranu slabší strany měla např. transpozice unijní směrnice Rady 93/13/EHS.

⁴¹ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. a kol. Občanské právo hmotné 1. Praha : Wolters Kluwer, 2009. ISBN 978-80-7353-468-0, s. 46.

⁴² Tamtéž.

vztazích mezi subjekty občanského práva. Je velmi blízká metodě právní regulace občanského práva, kterou je právní rovnost subjektů.“⁴³

- **pacta sunt servanda** - smlouvy musí být dodržovány

Zásada dodržování práv a povinností, které vznikly ze smluvních závazků subjektů nad obsah povinností daných zákonem. NOZ tuto zásadu výslovně doplňuje i na nepsané, respektive verbální, závazky slovy „daný slib zavazuje.“⁴⁴

- **neminen ladere** - nikomu neškodit

Zásada nikomu neškodit „ať na jeho osobnosti či majetku, a to nejen porušením smluvní povinnosti (smluvního závazku), ale ani jiné mimosmluvní, zákonné právní povinnosti...“ Tato zásada vymezuje míru dispozitivních norem pro jednotlivé subjekty. Svobodná vůle jednání je tedy omezena tím, že nesmí přerůst ve svévoli, která by poškozovala či bezdůvodně přesahovala míru práv ostatních subjektů. Někdy je tato zásada opisována rčením: „naše práva končí tam, kde začínají práva jiných“.

- **zásada prevence**

Zásada prevence „tj. předcházení ohrožování či porušování práv z občanskoprávních vztahů...a v případech, kdy k ohrožení či porušení těchto práv již došlo, zabezpečit co nejúplnější nápravu způsobené újmy, ať již formou náhrady (reparace) peněžní či naturální, anebo zmírnění formou zadostiučinění tj. satisfakce.“⁴⁵

- **neminem laedit, qui iure suo utitur** – nikomu neškodí ten, kdo vykonává své právo

- **zákaz šikanózního výkonu práva**

Nikdo nesmí vykonávat své právo nad rámec zákona a proti smyslu zákonné úpravy tak, aby někomu škodil.

- **bona fides** – ochrana dobré víry⁴⁶

Nesmí být potrestán ten, kdo z opodstatněných důvodů věřil, že jedná po právu. NOZ tuto zásadu dle mého názoru popisuje ne zcela přesně, když stanoví:

⁴³ PLECITÝ V., VRABEC J., SALAČ J. Základy občanského práva, s. 23.

⁴⁴ § 3 odst. 2, písm. d) zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „NOZ“).

⁴⁵ ŠVESTKA J., DVORÁK. J. Občanské právo hmotné 1, s. 47 - 48.

⁴⁶ Blíže viz: ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J. Občanské právo hmotné 1, s. 48.

„Má se za to, že ten, kdo jednal určitým způsobem, jednal poctivě a v dobré víře.“⁴⁷ Prof. Eliáš mluví o absenci presumpce dobré víry v předchozí právní úpravě,⁴⁸ avšak z tohoto ustanovení nevyplývá, co se rozumí pojmem „určitým způsobem“. V tomto případě by mi byla bližší charakteristika, kterou jsem uvedl na začátku odstavce. Osobně bych tedy formulaci nahradil spíše slovy: Má se za to, že ten, kdo věřil, že jedná z opodstatněných důvodů po právu, jednal poctivě a v dobré víře.

- **bonos mores** – dobré mravy

Zásada respektování dobrých mravů, jako dlouhodobě uznávaných norem chování, jež společnost ze svého fungování generuje. Přímou definici dobrých mravů NOZ (ani současný SOZ) neuvádí, avšak zmiňuje se o nich již v úvodních ustanoveních obecné části § 2 odst. 3.

- **nemo turpitudinem suam allegare potest** - nikdo nemůže mít prospěch ze své vlastní nepoctivosti⁴⁹

Tato zásada odráží obecný princip, který se projevuje v normativních aktech pozitivního práva z objektivního hlediska. S pojmem poctivost se však můžeme někdy setkat zejména v právní teorii v oblasti obchodního práva, kde se setkáváme s pojmem profesionality a poctivosti jednání v obchodních vztazích. NOZ tuto zásadu zakládá ustanovením § 6, kde je uvedeno: „Každý má povinnost jednat v právním styku poctivě. Nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého nebo protiprávního činu. Nikdo nesmí těžit ani z protiprávního stavu, který vyvolal nebo nad kterým má kontrolu.“

- **ius ex iniuria non oritur** - z bezpráví nevznikne právo

- **ochrana slabší strany**

Realizovaná v současné době např. v podobě spotřebitelských smluv v SOZ (§ 52 a následující), spolu s ustanovením § 262 odst. 4 ObchZ, který zajišťuje i v oblasti obchodněprávní úpravy ochranu spotřebitele.⁵⁰ NOZ tento institut rozsáhle upravuje zejména v první části a úpravě relativních majetkových práv.

⁴⁷ § 7 NOZ.

⁴⁸ Blíže viz: ELIÁŠ, K. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem, s. 67.

⁴⁹ Blíže viz: ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. Občanské právo hmotné 1, s. 48.

⁵⁰ Blíže viz: ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. Občanské právo hmotné 1, s. 48.

- **vigilantibus iura skripta sunt** - práva patří bdělým

Římská zásada, jež vytváří prostor pro instituty prekluze a promlčení, neboť předpokládá, že kdo při ochraně svých práv nejedná důsledně, v terminologii obchodního zákoníku „s péčí řádného hospodáře“, nemá právo svůj zájem nadále hájit.

- **ignorantia legis non excusat** – neznalost zákona neomlouvá

Nikdo se nemůže odvolávat na neznalost zákona, neboť zejména v závažných případech tvorba práva vychází z přirozenoprávního cítění člověka, který instinktivně sám cítí ve smyslu vědomí *de lege lata*, co je a co není po právu.

- **nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet** - nikdo nemůže převést na jiného více práv, než kolik sám má

Zásada zachování poměrnosti objemu vzájemných práv a povinností mezi subjekty při vzniku a existenci smluvního závazku se dá taktéž charakterizovat jako zásada zákazu bezdůvodného zvýhodňování jedné z protistran kontrahentů. Tato zásada je prolomena v případě úpravy nabytí vlastnického práva od nevlastníka po vzoru současného obchodního zákoníku. Někdy takové chování můžeme pozorovat v případech nabytí od nepravého dědice.

- **superficies solo cedit** – povrch ustupuje půdě

Znovu restaurovaná zásada, která předpokládá, že pozemek a stavba na něm stojící náleží stejnému subjektu, neboť se vychází z předpokladu, že věci vyčnívající na povrch jsou součástí pozemku. K podpoře obnovy tohoto principu přistoupil NOZ vytvořením předkupního práva v případech, kdy tato zásada není dodržena vlivem právního stavu z minulosti, jenž prolomení této zásady považoval za legální.⁵¹

⁵¹ § 3056 NOZ.

2.2. Prameny vzešlé z občanskoprávních kodexů

Aktualizovaná důvodová zpráva prof. Eliáše, hovoří o celkovém odklonu od marxisticko-leninské koncepce ve směru k evropským právním tradicím v duchu novodobé právní doktríny.⁵² Zmíněná socialistická koncepce se projevuje v současném občanském zákoníku nejen ve směru pozměněné právní terminologie, ale i zobecnění a obsahovém zúžení jednotlivých institutů, například v úpravě držby, sousedských vztahů a jiných institutech, či v přetrvávání některých forem omezení projevů vůle, zejména v záležitostech hodnocení vad právních úkonů, kdy občanský zákoník stíhá většinu vadných projevů vůle absolutní neplatností,⁵³ což je z dnešního pohledu nevhodné a je to mnohými odborníky kritizováno.⁵⁴ Dále je kritizován velký objem prekluzivních ustanovení,⁵⁵ který podřazuje význam zájmu jednotlivce před zachováním právního stavu a tímto zvýhodňuje stát, který by měl být ze soukromoprávního principu rovným subjektem. Transparentní příklad zvýhodnění státu vůči soukromému jednotlivci můžeme nalézt v případě § 135 SOZ, který znemožňuje nálezci přivlastnit si ztracenou věc, u které není znám vlastník. Nálezci tedy nezbyvá nic jiného než nález předat státu, respektive podle dnes platného znění SOZ, obci.⁵⁶

SOZ věnuje svůj obsah zejména majetkovým právům, přičemž osobnostní práva jsou v této úpravě zastoupena, oproti tradičním konceptům německého BGB⁵⁷ nebo rakouské koncepci ABGB, zcela střídě v úvodních ustanoveních § 11-16.⁵⁸ Tento fakt odráží prosazované materiální hledisko dřívější filozofické koncepce⁵⁹, která je z tohoto důvodu pro demokratický režim nevhodná. Základním ideovým východiskem je proto pro nový kodex vládní návrh občanského zákoníku bývalého demokratického československého státu z roku 1937, který ze systémového hlediska „sledoval modernizační revizi rakouského všeobecného zákoníku občanského (ABGB) z r. 1811 v jeho konfrontaci s novějšími evropskými zákoníky, zejména německým

⁵² Blíže viz: ELIÁŠ, K. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem, s. 47.

⁵³ Blíže viz: ELIÁŠ, K. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem, s. 41.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Blíže viz: ELIÁŠ, K. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem, s. 42.

⁵⁶ Viz oddíl 5.4. Nález věci a přivlastnění.

⁵⁷ Užívaná zkratka pro německý občanský zákoník: Bürgerlicher Gesetzbuch.

⁵⁸ Blíže viz: ELIÁŠ, K. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem, s. 42 a 43.

⁵⁹ Blíže viz: ELIÁŠ, K. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem, s. 41 a 44.

a švýcarským.⁶⁰ Tento návrh byl pro svojí sedmdesátiletou historickou podobu podroben zevrubné revizi, která značně změnila jeho původní podobu. Aktualizovaná důvodová zpráva prof. Eliáše uvádí, že revizní práce vycházejí ze čtyř základních myšlenkových zdrojů, kterými jsou: „kritické vyhodnocení vývoje občanského a soukromého práva platného na našem území od počátku 19. stol. do současnosti, včetně příslušných literárních výstupů; kritické vyhodnocení závažnějších občanských kodexů z okruhu evropské kontinentální kultury (zejména se jedná o zákoníky rakouský, švýcarský, německý, dále italský, nizozemský, polský; z nejmodernějších úprav se bere v úvahu občanské zákoníky Québecu a Ruska, přihlíží se rovněž k zákoníku francouzskému, belgickému, španělskému i portugalskému, rovněž k občanskému právu Lichtenštejnska a některým dalším úpravám); úprava příslušných mezinárodních smluv a nařízení i směrnic přijatých na úrovni Evropské unie, jakož i návrhy vznikající na této úrovni; v úvahu se berou rovněž relevantní nadnárodní projekty (zásady UNIDROIT a projekty vypracované akademickými kruhy, např. CEC, PECL, PETL, PEFL, DFCR apod.).⁶¹

Z tohoto pohledu je vidět snaha přiblížit obsah NOZ evropskému právu v rámci dlouhodobého integračního procesu evropských států. Mnohými kritiky je však negativně vnímán fakt, že některé ustanovení nekriticky přebírají úpravu starého rakouského práva, aniž by autoři využili historické příležitosti a některá taková zastaralá ustanovení modernizovali.⁶²

⁶⁰ Blíže viz: ELIÁŠ, K. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem, s. 47.

⁶¹ ELIÁŠ, K. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem, s. 47 - 48.

⁶² Blíže viz: PŠENKO, R. Návrh nového občanského zákoníku z pohledu ústavního práva. Brno, 2012. [online]. [cit. 2012-02-26]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/175731/pravf_m/. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně. Vedoucí práce prof. JUDr. Jan Filip, CSc., s. 19.

3. Charakter a systematika nového občanského zákoníku

3.1. Popis změn v charakteru nové právní úpravy a její zásady

NOZ reaguje svým obsahem na současnou společenskou situaci v několika rovinách. Jsou to zejména potřeby zjednodušení regulace a sjednocení pravidel soukromoprávních vztahů reagujících na tržně ekonomické principy hospodářství. Taktéž mění vymezení jednotlivých občanskoprávních institutů, které často rozvádí do podrobnější úpravy, a dále přináší změny celkového filozofického charakteru, jež odklání občanské právo od jeho dříve preferovaného, poněkud veřejnoprávního, kogentního charakteru s příklonem k jednostrannému materialistickému pojetí.⁶³ Jednotlivé vztahy se vzhledem k soukromoprávnímu charakteru občanského práva upravují převážně formou dispozitivních ustanovení, jejichž objem v duchu liberální koncepce vzrostl, čímž je tedy v rámci zákona přiznávána větší míra legální licence zákonodárcem. V prostředí tržní ekonomiky a znovuoživení legální licence bylo třeba také ve větší míře prohloubit a zpřesnit úpravu konkrétních oblastí, ať z důvodu omezení podvodného jednání in fraudem legis, či z důvodu privatizace velkého množství majetku, což se zase projevilo např. u rozšíření úpravy v oblasti dědického práva, neboť stará úprava ze svého charakteru nikdy nepočítala s vlastnictvím výrobních prostředků a disponováním většího množství kapitálu v soukromém vlastnictví.⁶⁴

Současný systém vychází z nevyhovující zastaralé koncepce⁶⁵, ale rovněž je kritizován za svůj dualismus, často popisovaný termínem „dvojkolejnost“.⁶⁶ Řada soukromoprávních závazků je duplicitně regulována jak v občanskoprávní, tak v obchodněprávní úpravě. Navíc je v případě ObchZ u obchodních závazků tento zákon pro svoji neúplnost doplňován konkrétními normami občanského zákoníku na principu subsidiarity, což může podle některých názorů komplikovat rozhodování soudů. V případě kritizovaných ustanovení může totiž vzniknout spor, zdali je konkrétní ustanovení SOZ v daném případě aplikovatelné na řešenou obchodněprávní kauzu,

⁶³ Blíže viz: ELIÁŠ, K. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou, s. 39 - 47.

⁶⁴ Blíže viz: ELIÁŠ, K. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou, s. 600 a násl.

⁶⁵ Blíže viz: ELIÁŠ, K. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou, s. 41 - 47.

⁶⁶ Blíže viz: PŠENKO, R. Návrh nového občanského zákoníku z pohledu ústavního práva. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/175731/pravf_m/, s. 23.

tentýž problém může nastat v případě jednotlivých smluvních závazků⁶⁷. Princip dělení závazků na absolutní, relativní, smíšené obchody a absolutní neobchody, který dnes vyplývá zejména z ustanovení § 261 ObchZ, je tedy sjednocen. Tímto se stávají součástí NOZ i pojistné smlouvy,⁶⁸ které stará úprava charakterizuje jako absolutní neobchody, a které byly upraveny zvláštním zákonem č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě.⁶⁹

Ze strany politiků, zejména skupiny politické reprezentace kolem Otakara Motejla, bylo tvůrcům NOZ adresováno přání politického charakteru, jež upřednostňovalo zaměřit tvorbu nového občanského zákoníku ze základů návrhu občanského zákoníku z roku 1937. Z tohoto důvodu má na NOZ podstatný vliv i nepřímá historická návaznost na původní znění ABGB (OZO). Důvodová zpráva k tomuto uvádí: „*Smyslem a účelem nového občanského zákoníku (NOZ), až na výjimky, upravit veškeré soukromoprávní vztahy v jednom kodexu. Nový občanský zákoník klade důraz na naše demokratické právní tradice, i na principy a standardy soukromého práva v Evropě. Základním obecným ideovým zdrojem rekodifikace je vládní návrh občanského zákoníku bývalého Československa z r. 1937, který nebyl jako zákon přijat kvůli událostem následujícím po mnichovské dohodě. Důvodem je především to, že tento vládní návrh sledoval modernizační revizi rakouského Obecného zákoníku občanského (ABGB) z r. 1811 v jeho konfrontaci s novějšími evropskými zákoníky, zejména německým a švýcarským. Nový občanský zákoník však hledal inspiraci i v současných aplikovaných zahraničních úpravách, a to především v zákoníku německém, švýcarském, rakouském, italském a nizozemském.*“⁷⁰ Jako základní zásady jsou zde uváděny: respekt ke středoevropskému právnímu myšlení, jež je ovlivňováno a konfrontováno s Evropskou právní a kulturní konvencí za současného rozchodu se socialistickým právem.⁷¹

⁶⁷ Již zmiňovaný příklad výkladových sporů, zda lze či nelze použít obchodněprávní úpravy při koupi nemovitosti, v rozporu se zněním § 409 odst. 1, obchodního zákoníku. Blíže viz.: Právní rádce. Roč. 2009, č. 7., nebo: CHALUPA, L. Více ke kupní smlouvě na nemovitost v režimu obchodního zákoníku. [online]. [cit. 2013-01-28]. Dostupné z: <http://www.akchalupa.cz/http://www.akchalupa.cz/vice-ke-kupni-smlouve-na-nemovitost-v-rezimu-obchodniho-zakoniku>.

⁶⁸ Tyto závazky nyní zahrnuje NOZ pod obecným názvem „pojištění“ v dílu 15, závazky z odvážných smluv § 2758 – 2872.

⁶⁹ Blíže viz: MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. Nový občanský zákoník: Koncepční změny - smluvní právo. [online]. [cit. 2012-12-01]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/smluvni-pravo/koncepcni-zmeny.html>.

⁷⁰ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. Nový občanský zákoník: Obecně o úpravě nového občanského zákoníku. [online]. [cit. 2012-11-17]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/obecna-cast-zakoniku/obecne-o-uprave-noveho-obcanskeho-zakoniku.html>.

⁷¹ Tamtéž.

Proč NOZ vychází z koncepce r. 1937 je otázka myslím spíše politického a filozofického charakteru. Je to odkaz na naše historické kořeny, neboť náš stát se hrdě hlásí ke své tradici prvorepublikového Československa, které bylo demokratickým státem a patřilo na přední příčky vyspělých států tehdejšího světa, přičemž i v dobách nástupu světových totalitních systémů si ponechávalo svůj liberální charakter, a proto se stalo vzorným zástupcem světových demokratických systémů a v některých situacích i útočištěm pro politicky či rasově utlačované osoby.⁷²

3.2. Absorpce některých soukromoprávních odvětví a koherence s dalšími právními předpisy

Kromě těchto popsaných pramenů vznikl nový občanský zákoník za současného respektování stávajících právních předpisů, a to ústavních zákonů a zákonů, které se jeho vznikem neruší. Je tedy podřízen Ústavě a ústavním zákonům spadajícím do ústavního pořádku, především Listině základních práv a svobod.⁷³ „Nový občanský zákoník svým obsahem absorbuje dnešní netypicky rozdělenou systematiku obecných předpisů soukromého práva, v občanskoprávních, obchodněprávních vztazích a v úpravě rodinného práva, jež bylo v době minulého režimu odděleno.“⁷⁴ Navíc do svého obsahu absorbuje úpravu sdružování občanů, což někteří právníci kritizují neboť „dosavadní zákon č. 83/1990 Sb. o sdružování občanů, který si vystačil s čtvrtinou zákonných ustanovení a který nepředstavoval žádný právní problém, se navrhuje zrušit.“⁷⁵ Většina zvláštních předpisů nenarušujících koncepci NOZ však zůstává zachována. Tyto předpisy jsou pouze novelizovány, což je logické vzhledem k změnám vyplývajícím v souvislosti s nabytím účinnosti NOZ. Soukromé právo však ze své podstaty není sjednoceno úplně, neboť předjímá především svou spojitost se zákoníkem práce, z. č. 262/2006 Sb., neboť soukromoprávní prvky pracovního práva ponechává jako jedinou soukromoprávní oblast samostatně zmiňovanému zákonu.⁷⁶ NOZ však nepočítá pouze s koherencí některých stávajících předpisů, ale počítá též s předpisy, které s ním na principu subsidiarity souvisejí a jež nabývají účinnosti spolu s ním.

⁷² Mezi nejznámější osobnosti, které emigrovaly do ČSR, patřil např. německý prozaik a esejista Thomas Mann.

⁷³ Blíže viz: ELIÁŠ, K. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou, s. 49.

⁷⁴ ELIÁŠ, K. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou, s. 49.

⁷⁵ Blíže viz: UHLÍŘ, David. ČESKÁ ADVOKÁTNÍ KOMORA. Proč neschválit nový občanský zákoník [online]. 2012 [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=6627>.

⁷⁶ § 2401 NOZ.

S občanským zákoníkem č. 89/2012 Sb. totiž souvisí zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích a družstvech, jenž nahrazuje úpravu forem jednotlivých obchodních společností a družstva z části druhé, zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku a z. č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, jenž reaguje na revizi soukromého práva přepracováním kolizních norem aktuální situaci v souběhu s novým občanským zákoníkem, čímž nahradí dosavadní zákon č. 67/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním. Tyto předpisy jsou však jen obecným výčtem stávajícího legislativního vývoje. Spolu s nabytím účinnosti NOZ je spojena účinnost řady dalších nových předpisů, některé jsou teprve v legislativním procesu. Pokud jde o zánik některých ustanovení, NOZ sám jen ze svého obsahu v § 3080 obsahuje 238 derogací.

3.3. Systematika nového občanského zákoníku

NOZ používá pětistupňovou strukturu. Podle našich zvyklostí respektuje dělení vlastního obsahu na části, hlavy, díly a oddíly. Navíc však autoři cítili potřebu vytvoření další nižší úrovně, kterou autoři označili jako „pododdíl“. Celý kodex obsahuje 3081 paragrafů. Je to dáno především tím, že značná část jeho jednotlivých ustanovení má ve svém obsahu většinou nejvýše dva odstavce po dvou větách.⁷⁷ Tuto koncepci obhájí důvodová zpráva jako způsob, jak celou systematiku zákona zpřehlednit.⁷⁸ NOZ se rozkládá do pěti částí, jejichž obsahem jsou úvodní ustanovení označovaná jako obecná část, v části druhé nalezneme rodinné právo, třetí a čtvrtá část jsou věnovány absolutním a relativním majetkovým právům a část pátá soustřeďuje ustanovení společná, přechodná včetně závěrečných ustanovení, které kromě vymezení taxativního výčtu 238 derogací a dalších ustanovení obsahuje vymezení legisvakantní lhůty formou ustanovení data nabytí účinnosti NOZ v § 3081 ke dni 1. 1. 2014.

3.4. Filozofické hledisko kritického hodnocení

Z hlediska hodnocení zkoumaného kodexu jsem v průběhu jeho studia dospěl k pro mne poněkud nečekaným závěrům. Zpočátku jsem na daný kodex nahlížel se značným despektem. Zvratem pro mé subjektivní komplexní zhodnocení byl způsob

⁷⁷ Blíže viz: ELIÁŠ, K. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou, s. 51-53.

⁷⁸ Blíže viz: ELIÁŠ, K. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou, s. 51.

konfrontace NOZ i s jiným občanskými zákoníky, které platily na našem území v různých fázích historického vývoje. Prof. Eliáš ve své důvodové zprávě hovoří o filozofickém a koncepčním rozchodu s marxisticko-leninskou koncepcí stávající úpravy,⁷⁹ čímž zdůvodňuje rozsah změn vyplývajících z tohoto zákona. Uvědomil jsem si, že proto, abych mohl objektivněji hodnotit tuto koncepční reformu, musím NOZ v řadě případů konfrontovat nikoliv nejen s úpravou SOZ, nýbrž musím vycházet taktéž z úpravy OZO, k jehož odkazu se nový kodex hlásí. Snahou autorů zákona bylo totiž občanské právo systémově očistit od systematiky a charakteru socialistického práva, jehož znaky naše soukromé právo dodnes i přes mnohé novelizace vykazuje a udělit mu tradiční charakter. V pohledu současného práva jde o změnu neuvěřitelně radikální, avšak při konfrontaci s prvorepublikovými předpisy, nebo s tradičními zákoníky našich západních sousedů, se tyto změny stírají. V tomto smyslu chápu výtky některých autorů, kteří poukazují na určitý pokřivený pohled některých právníků, týkající se názoru na podobu soukromého práva, která se zdá být silně ovlivněna dnešním právním stavem, jenž v sobě nese známky socialistického práva dodnes.⁸⁰

⁷⁹ Blíže viz: ELIÁŠ, K. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou, s. 47.

⁸⁰ Blíže viz: HAVEL, Bohumil. ČESKÁ POZICE. Chaos, smlouva, řád a novinář. Jak chápat občanský zákoník. [online]. 2011 [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: <http://www.ceskapozice.cz/domov/pravo-bezpecnost/chaos-smlouva-rad-novinar-jak-chapat-obcansky-zakonik>.

4. Deskripce a kritika nového občanského zákoníku

4.1. První část a oblast osobnostních práv

V následujících kapitolách popisují a poukazují pouze na některé části občanskoprávních odvětví, zejména ty, které se nacházejí v SOZ, kde popisují jejich vývoj obecných východisek koncepce promítnutý do NOZ. Neboť jde mnohdy o změny výrazné, vysvětlují v mnohých případech snahu autorů přiblížit se historicky tradičním formám, a proto ustanovení NOZ v průběhu práce někdy konfrontují se zněním OZO.

NOZ se po prvním paragrafu, kde se věnuje nepřímé charakteristice občanského zákoníku jako normy soukromoprávní, a dále ustanovení legální licence,⁸¹ věnuje výkladům soukromoprávních norem v § 2 odst. 1, kde explicitně předjímá jejich podřízenost vůči obsahu Listiny základních práv a svobod i principům z ní vycházejícím, což je dáno samozřejmě již principy právní hierarchie. Pokud se zaměříme na konkrétní oblasti, je zřejmé podstatné doplnění ve směru k většímu objemu osobnostních práv. NOZ dále rozšiřuje objem osobnostních práv, kterým se SOZ explicitně věnuje pouze v § 4, odst. 1 a dále § 11 - 16 v oddíle Ochrana osobnosti. Je zajímavé sledovat tendence rozšiřujícího se pojetí § 4 SOZ v nové úpravě, která v této situaci navíc explicitně vyslovuje požadavek zachování zásady legitimního očekávání vůči adresátům, tedy předvídatelnosti soudních rozhodnutí,⁸² jak vyplývá z § 12 odst. 1 NOZ.⁸³ Stará úprava zde hovoří, že proti tomu, kdo právo ohrozí nebo poruší, se lze domáhat ochrany, což zřejmě i směrem k osobnostním právům a pojmu „obyčejné lidské cítění“ opisuje NOZ formulací: „Každý, kdo se cítí ve svém právu zkrácen.“⁸⁴ Je tu zřejmě i odkaz na dle mého názoru poněkud neprávnický znějící pojem „obyčejné lidské cítění“⁸⁵. Tento institut doplňuje tradiční korektiv dobrých mravů. V tomto smyslu, je zde cítit snaha regulace a usměrňování negativních projevů nežádoucích jednání nejen v rovině kolektivní, kdy skutek hodnotí společnost podle uznávaných zvyklostí, nýbrž poukazuje též na opravné a regulující vlivy individuální povahy. Avšak přívlastek „obyčejné“ zde zní dle mého názoru nepřiměřeně až laicky.

⁸¹ § 1 odst. 1, odst. 2 NOZ.

⁸² § 13 NOZ.

⁸³ Blíže viz srovnání: SVEJKOVSKÝ, J. Nový občanský zákoník: srovnání nové a současné úpravy občanského práva. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, xiv, 792 s. ISBN 978-807-4004-230, s. 11 - 12.

⁸⁴ Blíže viz srovnání: SVEJKOVSKÝ, J. Nový občanský zákoník, s. 11.

⁸⁵ § 2 odst. 3 NOZ.

Často je v různých člancích uváděno, že jedním z cílů NOZ bylo, aby byl srozumitelný a přehledný pro laiky.⁸⁶ Taktéž v důvodové zprávě uváděno, že NOZ je údajně pro právní laiky srozumitelný.⁸⁷ Zdali je to jeden z kroků, jimiž autoři chtějí zlepšit občas proklamovanou jazykovou dostupnost laickým adresátům, tak je v tomto případě takovéto řešení nešťastné. Myslím, že termín „lidské cítění“ či „lidská důstojnost“, či možný jiný jednoslovný termín, např. „důstojnost“ by dané situaci prospěl lépe. Pojem „lidská důstojnost“ je vedle pojmů „krutost“ či „bezohlednost“ běžně užíván např. v mezinárodním právu, ale i v našem trestním právu.⁸⁸ Proto se domnívám, že by zvolení mnou preferovaného pojmu bylo vhodnější.

Zvláštními, a pro středoevropskou oblast netypickými rozšířeními oproti předchozí úpravě v oblasti osobnostních práv, jsou ustanovení v § 3, která po vzoru anglo-americké právní kultury deklarují právo člověka na osobní štěstí a štěstí jeho blízkých.⁸⁹ Soukromé právo je zde prezentováno jako ochránce důstojnosti a svobody i přirozeného práva „brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým.“⁹⁰ Toto ustanovení je dle mého názoru jakousi proklamací formálního a spíše politického významu.⁹¹ Nedovedu si v našich podmínkách, a snad ani jinde ve světě, představit, porušování těchto osobnostních zájmů jednotlivců v reálném životě jakkoli postihovat. Tyto ustanovení tak spíše symbolicky odráží příklon naší politiky k euroamerickému prostoru. Je samozřejmě přirozené, že si „každý člověk přeje být šťastný.“⁹² Avšak dle mého názoru jsou nějaké konkrétní dopady této formulace nereálné, neboť osobní štěstí je subjektivní záležitostí, která je dle mého názoru na právu, právní úpravě, textu zákona absolutně nezávislá. Neštěstí jednotlivce přeci nelze žádným způsobem právně ošetřit. Právo zná pouze nápravu protiprávního stavu, z něhož může být za daných okolností postižený jedinec nešťastný.

⁸⁶Blíže viz: ČESKÁ ADVOKÁTNÍ KOMORA. Názory na nový občanský zákoník [online]. 2012 [cit. 2013-02-21]. Dostupné z: <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=2624>.

⁸⁷ Blíže viz: ELIÁŠ, K. Občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou, s. 14.

⁸⁸ Pojem krutost je obsažen např. v: § 412 z. č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, nebo: čl. 87 Ženevské úmluvy o ochraně obětí ozbrojených konfliktů, ze dne 12. 8. 1949 atd. Pojem „lidská důstojnost“ je např. obsahem čl. 1, 22 a 23 a v preambuli Všeobecné deklarace lidských práv, části 7 závěrečného aktu Helsinské konference, schválená Valným shromážděním OSN v roce 1948.

⁸⁹ Podobně jako např. v ustanovení americké Deklarace nezávislosti z roku 1776.

⁹⁰ § 3 odst. 1 NOZ.

⁹¹ Blíže viz: ŠEŠINA, Martin. LIDOVÉ NOVINY. Zbožné přání do zákona nepatří [online]. 2011 [cit. 2013-02-09]. Dostupné z: http://www.akkovarova.cz/Zbozna_prani_25_5_2011.pdf.

⁹² Blíže viz: ELIÁŠ, K. Občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou, s. 65.

Možným pozitivním jevem první části shledávám rozšíření jednotlivých vymezení právně teoretických termínů, které jsme spíše než v zákoně nalézali v učebnicích právní teorie. Je pro mne nezodpovězenou otázkou, v jakém rozsahu má být právní teorie obsahem právních norem. Dílčí výklad některých právně teoretických pojmů lze často sledovat v úvodních generálních klauzulích jednotlivých předpisů a bylo je vidět jak v případech demokratického, tak v případě komunistického práva. Takovéto ustanovení můžeme nalézt i na příkladech z dávnější minulosti, a to třeba v případě OZO, který některé aspekty právní teorie upravuje v úvodních paragrafech.⁹³ V případě, že občanský zákoník má být více než kterýkoli zákon používán širokou veřejností, tedy i právními laiky, je rozšíření právní teorie do paragrafových znění občanského zákoníku užitečné. V důvodové zprávě jsem se setkal s tvrzením, že Ústav pro jazyk český, text NOZ hodnotil jako obecně dobře srozumitelný i pro právního laika a znovuzavedení některých dřívějších pojmů bylo dílem totality, a vlastně je tedy třeba je do práva znovu zavést.⁹⁴ Deklarovaná snaha o srozumitelnost NOZ mi přijde vcelku problematická. Osoba neprávnicka je však ve svém životě konfrontována s mnoha jinými předpisy, které na jeho právní gramotnost ohled neberou, tato argumentace mi tedy připadá diskutabilní, neboť si lze velmi těžko představit vzhledem ke složitosti celé lidské činnosti, že její zákonná regulace bude někdy méně složitá. S rostoucím tempem technického či technologického vývoje spíše naopak. Význam rozvedení jednotlivých termínů v první části má dle mého názoru svou podstatu spíše v posílení právní jistoty, kdy výklad právní teorie je podložen kodifikací do psaného práva. Jedná se tedy o posun zejména ve směru k posílení jasnosti vymezení jednotlivých pojmů právní teorie. Obsahem občanského zákoníku je i výslovná kodifikace užívaných termínů občanského práva, která se rozšiřuje i u dalších pojmů, jako například nezletilí (§ 31), nezvěstnost (§ 66), domněnka smrti (§ 77), nebo vymezení pojmu bydliště, soukromí, ale také osobnosti a práva na duševní a tělesnou integritu, čímž se vlastně přejímá a rozvádí obsah Listiny základních práv a svobod.

Vymezením dalších právně teoretických pojmů se v první části věnuje nejen oblast osobnostních práv, ale i hlava pátá, která upravuje jednotlivé oblasti subjektivních a objektivních právních skutečností, právních jednání, jejich forem, či případů relativní či absolutní neplatnosti zahrnuje v § 545 - 654. Obsáhle je v NOZ

⁹³ § 1 - 14 zákona č. 946/1811 ř. z., obecný zákoník občanský.

⁹⁴ Blíže viz: ELIÁŠ, K. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou, s. 14.

upraven institut promlčení. Vedle prekluze, která ustanovuje zánik práv, je zánik vymahatelnosti práva popsán ve 44 paragrafech. Dle mého názoru by měla ustanovení o promlčení obsahovat pouze obecnou úpravu, která bude rozvedena pro jednotlivé zvláštní vymezení až u jednotlivých institutů. Tímto způsobem totiž zákon operuje v případě nově explicitně upraveného institutu prekluze, kdy obsahuje pouhou definici prekluze a odkazuje se na charakteristiku běhu prekluzivní lhůty, přičemž ustanovuje, že se na ní vztahují ustanovení o běhu promlčecí lhůty.⁹⁵ Z tohoto důvodu je poněkud nevyvážené, proč jsou zvláštní promlčecí lhůty definovány zevrubně, kdežto prekluze pouze jedním paragrafem.⁹⁶

Co naopak oceňuji na mnohých příkladech ustanovení NOZ, je logická návaznost a rozvedení některých konkrétních pojmů, kdy např. v úpravě zásahu do integrity (§ 93) je dále rozvedena i problematika souhlasů k lékařským zákrokům, až po ochranu lidského těla po smrti. SOZ mnohé zmíněné pojmy neobsahuje, nebo se jimi zabývá sporadicky. Celkově se počet ustanovení, která ve stávající úpravě vymezují osobnostní práva, na rozdíl od jiných zahraničních úprav, omezuje do celkem úzkého rozsahu. To způsobuje jejich přenesení mimo občanský zákoník, takže při studiu soukromého práva čtením staré úpravy mnohé věci z textu obecného kodexu nenalzáme, a je tedy třeba hledat některé zmínky v mnohých zvláštních úpravách. Obecně tedy vnímám shromáždění těchto záležitostí do většího celku i v případě první části za příznivé z hlediska přehlednosti. Co se týče systematiky jednotlivých ustanovení, výhrady mám k absolutnímu nerespektování právní kontinuity pojmosloví, tam kde to k povaze historického vývoje bylo přeci jen možné, a to nejen v úvodních ustanoveních, což je obecným rysem celého zákona. Chápu kritiku pojmů jako „výkon rozhodnutí“, který nahradil tradiční „exekuci“, či „právní úkon“, nahrazující v současném SOZ „právní jednání“. Pokud však bylo skutečným deklarovaným cílem zjednodušit obsah občanského zákoníku potřebám interpretace laické veřejnosti, je změna značné části zaběhnutého názvosloví velmi matoucí. Na rozdíl od pojmů „nezvěstnost“ či „svéprávnost“ používaných zejména v adjektivech v běžné mluvě, které jsou pro laického uživatele jasně čitelné, kratší a jednodušší, na rozdíl od starých termínů typu „způsobilost k právním úkonům“, se můžeme setkat s nezvyklými výrazy, které mají mnohdy podobu archaismů. Tyto archaismy převzaté z období OZO jsou v důvodové

⁹⁵ § 654 NOZ.

⁹⁶ V současném znění SOZ není obsažena explicitní úprava prekluze.

zprávě obhajovány jako nutný návrat vzhledem k diskontinuitě z období totality.⁹⁷ NOZ však obsahuje i jiné pojmy, které jsou nové a podobně matoucí. Tento stav reprezentuje v první části nejviditelněji ustanovení § 15 odst. 2, operující s relativně nejasným pojmem „právní osobnost“. Pokud bylo snahou autorů zákona tvořit názvosloví jednoslovné a transparentní, v duchu kritiky uměle změněných a složitých socialistických pojmů, bylo by dle mého názoru vhodnější tento výraz nahradit jednoslovným „subjektivita“, či v případě potřeby dvojslovným „právní subjektivita“. Z toho by si totiž laický čtenář mohl dovodit, že osoby z právního hlediska disponují svéprávností a subjektivitou, kteréžto vlastnosti jsou způsobilostí disponovat v mezích zákona právy a povinnostmi a způsobilostí právně jednat. Toto řešení je svým způsobem jednodušší, i když uznávám, že v případě takto zvolené pragmatické varianty, tedy v případě opisu „osoby mají subjektivitu“, může být toto řešení považováno z lingvistického pohledu za poněkud strohou charakteristiku.

4.2. Absolutní majetková práva

Věcná práva, úprava držby, vlastnictví, spoluvlastnictví, práva k cizím věcem či zajišťovací instituty v podobě zástavního práva a zadržení a dědické právo, jsou v NOZ podrobeny oproti stávající úpravě rozdílné systematice. Co je však opět nejzásadnější obecnou změnou, je značné rozšíření a podrobnější vymezení jednotlivých institutů.⁹⁸ Čímž subjektivně hodnotím tento fakt jako nepřímo odporující tezi, že je třeba občanské právo zjednodušit průměrnému adresátu. V celku užitečným rysem je však zahrnutí institutů, které byly možná poněkud zbytečně upraveny ve zvláštních zákonech jako například části, které jsou doposud součástí zvláštního zákona č. 72/1994 Sb., o vlastnictví bytů.⁹⁹ Dále do NOZ přibyly instituty správy cizího majetku s jeho specifikacemi a úprava svěřeneckého fondu.¹⁰⁰ Část absolutních majetkových práv zahrnuje i dědické právo, kterému je věnována zcela logicky samostatná hlava III.

Pokud kritizuji některé změny v názvosloví a uváděných termínech, narážím na ně i v případě oddílů zabývajících se majetkovými právy. Například § 1280, jenž se zabývá

⁹⁷ Blíže viz: ELIÁŠ, K. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou, s. 14.

⁹⁸ Blíže viz: MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČR. Nový občanský zákoník: Koncepční změny - Rozšíření katalogu věcných práv a změna jejich systematiky. [online]. [cit. 2012-12-17]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/vlastnictvi-a-dalsi-vecna-prava/koncepcni-zmeny.html>.

⁹⁹ § 1158 - 1222, oddíl 5 Bytové spoluvlastnictví, část třetí NOZ.

¹⁰⁰ § 1400 - 1447, § 1448 - 1474 NOZ.

úpravou práva pastvy, obsahuje formulaci, která uvozuje ze své podstaty korektiv slušnosti, kdy konkrétní znění zmiňovaného ustanovení říká: „*Není-li ani tento počet zřejmý* (rozhodný průměr dobytka za první tři léta pastvy), *stanoví se podle zásad slušnosti přiměřeně k rozsahu a jakosti pastvy.*“¹⁰¹ Ze zkušenosti s minulou právní úpravou, bychom mohli v tomto případě použít zásady přiměřenosti a zásadu dobrých mravů, proto mi rozšíření o další pojmy připadá jako systematicky neuvážené, neboť zásada *bonos mores* bohatě k terminologickému vymezení výše uvedeného znění postačuje.

Celá oblast věcných práv na mne dělá subjektivně dojem vysoké striktnosti, která není v našem dnešním právním prostředí obvyklá. Příkladem změny v podobě vzniku kazuistických ustanovení považuji vývoj právní úpravy držby, která prodělala expanzivní vývoj od její nesmyslné neexistence v původním znění SOZ, až po její značné rozšíření v případě NOZ.¹⁰² Jiným příkladem je úprava práv k věci cizí, která je rozčleněna do ustanovení přibližujícího se charakteru prvorepublikového práva znovuzavedením služebností do našeho právního řádu. V některých aspektech mi připomíná přísnou a striktní podobu předpisů i zvyklostí chování, kterými jsou charakteristické zejména některé aspekty života v případě skandinávských států, oblastech německých spolkových zemí, nebo právě Rakouska. Z tohoto důvodu je návrat k tradicím středoevropskému právnímu myšlení¹⁰³ problematický, neboť míním, že vzhledem k nedávné komunistické minulosti je naše „právní středoevropské myšlení“ dodnes oproti západním sousedům pokrouceno. Samotná důvodová zpráva tento fakt přiznává, kdy hovoří o revitalizaci myšlenkových schémat minulosti u některých přístupů nové legislativy.¹⁰⁴ V tomto případě podporuji kritiku některých autorů, kteří hovoří o nízké míře reflexe současného vývoje, což je velmi negativním rysem celého kodexu.¹⁰⁵ Nezvykle exaktním způsobem je například upraveno právo pastvy počínaje § 1278, kdy je explicitně přiznána možnost určení druhu a počtu dobytka, na něž se toto právo vztahuje či dokonce čas a rozsah pastvy. Navíc se do obecné úpravy začleňuje vymezení tohoto práva na hospodářská zvířata vyjma prasat,

¹⁰¹ § 1280 NOZ.

¹⁰² Blíže viz: kapitola 5.3. Držba.

¹⁰³ Blíže viz: ELIÁŠ, K. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou, s. 47.

¹⁰⁴ Blíže viz: ELIÁŠ, K. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou, s. 46.

¹⁰⁵ Blíže viz: PŠENKO, R. Návrh nového občanského zákoníku z pohledu ústavního práva. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/175731/pravf_m/, s. 51.

drůbeže a zvířata nadměrně znečištěných, nemocných nebo cizích. V tomto duchu je vidět značná inspirace ustanoveními § 499 - 501 OZO, která podobná vymezení obsahují taktéž. Celý NOZ je deklarován jako zákoník, který oproti SOZ otevírá prostor pro svobodu projevu vůle.¹⁰⁶ Kromě relativních práv se rozšíření svobody projevu vůle promítá i do smluvní volnosti, která je důležitým prvkem u absolutních práv zejména v případě smluvních kontraktů u práv k věci cizí, či projevů vůle zůstavitele v právu dědickém, kde se oprávnění jednotlivých subjektů významně rozšiřují. Některá ustanovení v případě absolutních práv však mohou svojí přesně definovanou podobou některé adresáty přesvědčovat o tom, že jsou jejich práva spíše omezována a dirigována.¹⁰⁷ V tomto případě zastávám názor obhájců NOZ, kdy říkají, že tyto normy jsou dispozitivní, takže vymezují ve svém znění rámeček práv, která občanům ze zákona náleží. Tím se zřejmě naplňuje filozofie „*dáváme občanům práva, a to zabere určitý prostor.*“¹⁰⁸ Kupříkladu ustanovení o právu pastvy § 1278 NOZ totiž stanoví dispozitivní možnost určit druh, počet dobytka nebo rozsah a čas pastvy. Tedy možnost konsenzu vzešlého ze svobodného projevu vůle. V případě jejich velmi přesného vymezení však může dle mého názoru docházet k nepřiměřenému využívání až zneužívání těchto práv. Ustanovení práva pastvy jde tak daleko, že § 1279 určuje i zvířata, která jsou z pastvy vyloučena. Myslím, že je pouze na bázi teorie postavena představa, že vlastník pozemku, na kterém je smluvně zřízeno právo pastvy, bude osobě, která bude tohoto práva využívat, přepočítávat počet kusů nebo zkoumat druh či stav dobytka prohnaného jeho pozemkem, pokud nepůjde o skutečný exces ze strany osoby tohoto práva využívající. Jiným případem by však byla situace, kdy by bylo vlastníkovu pozemku zřízeno toto právo soudem, proti vůli jeho samotného. V případě takto striktního využívání, práva bych však ovšem opravdu poukazoval na jeho šikanózní povahu, neboť nepatrná rozdílnost v počtu nebo druhu zvířat nevede z objektivního hlediska ke vzniku škody vlastníkovu pozemku. V případě shovívavého postoje vlastníka pozemku zase ovšem dochází ke konkludentnímu souhlasu s porušením smluveného kontraktu, což je podle mého názoru věc, která symbolicky

¹⁰⁶ Blíže viz: KORBEL, František. JINÉ PRÁVO. Dnes vyšel nový občanský zákoník [online]. 2012 [cit. 2013-02-21]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2012/03/frantisek-korbel-dnes-vysel-novy.html>.

¹⁰⁷ Blíže viz: ČESKÁ ADVOKÁTNÍ KOMORA. Názory na nový občanský zákoník [online]. 2012 [cit. 2013-02-21]. Dostupné z: <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=2624>.

¹⁰⁸ ČESKÁ ADVOKÁTNÍ KOMORA. Názory na nový občanský zákoník [online]. 2012 [cit. 2013-02-21]. Dostupné z: <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=2624>.

negativně dotyčné ustanovení postihne. Pro některé adresáty těchto norem bude totiž už nezvyklé i to, že NOZ tyto podrobná ustanovení vůbec obsahuje.

4.3. Relativní majetková práva a rozšíření autonomie vůle

Jedním z nejdůležitějších znaků NOZ, které znamenají oproti stávající úpravě významný posun, je rozšíření autonomie vůle jednotlivým adresátům soukromého práva. Tento prvek je fundamentální součástí relativních závazkových vztahů, jež jsou charakteristické jednáním kontrahentů pohybujícího se ve vymezené míře smluvní volnosti v rámci zákona. Kromě posunu směrem k liberalizaci relativních práv představuje NOZ změnu též systémovou. Systémový dualismus úpravy do dvou kodexů na principu subsidiarity, tj. SOZ a ObchZ je opuštěn, přičemž závazková část obchodněprávních vztahů a instituty obsažené v třetí části dnešního ObchZ jsou přeneseny do obsahu NOZ, který tak dříve zvláštní závazkové právo obchodní vtěluje do systematiky své struktury a sjednocuje tak duplicitu stávající úpravy.¹⁰⁹ Této koncepci bylo využíváno ve smyslu jiného rozdělení, které zůstává zcela opodstatněně zachováno ve smyslu ochrany slabší strany vzniklého obligatorním transponováním unijních směrnic. Kromě negativních duplicit závazkových vztahů však taktéž hovoří pro zánik stávajících předpisů kritika mnohých právníků nejen v pohledu na socialistický základ SOZ¹¹⁰, ale i na některé konstrukční rysy ObchZ. Ten byl sice přijat již po roce 1989, ale částečně představuje restauraci některých schémat převzatých ze socialistického zákoníku mezinárodního obchodu č. 101/1963 Sb.¹¹¹

SOZ se ve své stávající podobě vyznačuje jistým paternalistickým charakterem, který se vyznačuje užší mírou smluvní svobody pro nepodnikající subjekty, které tímto způsobem má ochraňovat před škodlivými následky jejich neuváženého jednání. Jak jsem již zmínil dříve, tato koncepce je pro demokratický režim, založeném na smluvních svobodách a občanských svobodách obecně, nevhodná. Dále však konstrukce SOZ obsahuje i taková systémová schémata, která tyto subjekty znevýhodňuje v jiném směru. Nejzmiňovanější nevýhodou SOZ v tomto směru je

¹⁰⁹ Do úpravy NOZ je taktéž přenesena úprava nekalé soutěže, která byla obsahem § 41 – 55 první části stávajícího ObchZ, jež byla do struktury obchodního práva začleněna prostřednictvím transpozic unijního práva.

¹¹⁰ Ten se projevuje např. úzkým vymezením držby po vzoru středního občanského zákoníku č. 141/1950 Sb., ale i zmiňovanou konstrukcí absolutní neplatnosti vadných právních úkonů, či systémového zvýhodňování státu nad soukromými subjekty.

¹¹¹ Blíže viz: ELIÁŠ, K. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou, s. 39 - 40.

systematika automatického zneplatňování vadných právních úkonů (jednání), která oproti systému ObchZ neumožňuje jakékoli posouzení soudem, a to například využitím principu moderace. NOZ systémově ruší duplicitu stávající úpravy, která této konstrukce využívala k ochraně slabší strany, neboť úprava spotřebitelských smluv ji již nyní plně nahradila. Tím je zachováno rozličné posuzování podnikatelských subjektů od nepodnikatelů, kterým je přiznávána ochrana. Systém ochrany slabší strany spatřujeme i nadále v obsahu NOZ, a to nejen v systematice relativních majetkových práv v případě spotřebitelských smluv.¹¹² Pro celý obsah NOZ je ochrana slabší strany výrazným rysem, což představuje velmi pozitivní rys celého NOZ. Tato oblast je obsahem již od úvodních ustanovení první části, počínaje § 3, definicí spotřebitele (§ 419), generální klauzulí upravující chování podnikatele vůči slabším stranám (§ 433), tak v úpravě relativních majetkových práv. V této části jsou upraveny instituty neúměrné krácení (§ 1793 - 1796), lichva (§ 1796 - 1797), smlouvy uzavírané adhezním způsobem (§1798 - 1801), dále díl 4 obsahující komplexní úpravu spotřebitelských smluv (§ 1810 - 1867). NOZ svým zněním však na ochranu slabší strany myslí i v případech mimo vlastních znění tohoto kodexu. Ve společných, přechodných a závěrečných ustanoveních definuje NOZ jako transpoziční normu (§ 3015), která zapracovává příslušné právní předpisy Evropské unie, čímž je právně podložen prostor pro transpozici unijních směrnic, které mohou znamenat další rozšíření i v případě tohoto institutu. Znění § 3016 dále explicitně potvrzuje aplikovatelnost jiných právních předpisů o ochraně spotřebitele.

4.4. Absence některých odvětví a soukromoprávních oblastí

Do tradičních soukromoprávních odvětví patří též soukromoprávní úprava pracovního práva vycházející zejména z uzavírání pracovních smluv v individuálním pracovním právu, ale též i pracovněprávních závazků zakládajících působnost kolektivního pracovněprávního odvětví. Myslím, že tyto instituty mohly být začleněny do občanského zákoníku taktéž, neboť do něj tradičně náleží. Veřejnoprávní regulativní instituty pracovního práva ve smyslu úprav zákona o kolektivním vyjednávání č. 2/1991 Sb., či úpravy zákona o zaměstnanosti č. 534/2004 Sb., tak mohly být ponechány na těchto zvláštních předpisech, veřejnoprávní regulace individuálního

¹¹² § 1810 - 1867 NOZ.

pracovního práva mohla být ponechána působnosti zákoníku práce a závazková část, a tedy typicky soukromá oblast pracovněprávních vztahů by byla sjednocena z hlediska úpravy smluv v občanském zákoníku. Chápu však, že tyto změny by ve svém důsledku znamenaly další mnohem hlubší systémové změny, v souvislosti s provázaností zákoníku práce se zvláštními předpisy. Co mě zaráží vzhledem k faktu, že jde o zákoník vzešlý z dnešní doby je skutečnost, že neobsahuje úpravu registrovaného partnerství. Dle některých zdrojů z řad médií však tato otázka nelze brát za vinu autorům NOZ, ale vlivu politického prostředí při tvorbě tohoto kodexu.¹¹³ S nástupem výpočetní techniky je vzhledem k podrobnému vymezení některých ustanovení patrná ignorace nástupu moderních výpočetních technologií do současného života, které by se mohly projevit například v případě vymezení specifík ochrany osobnostních práv v případě jejich porušování prostřednictvím internetové sítě, nebo případně určitých zohlednění specifík projevů vůle elektronickou cestou. Myslím, že oblast informačních technologií je tedy v NOZ poněkud ignorována.

Naopak souhlasím s názory některých právníků kritizujících snahu NOZ zrušit i takové instituty, které dnes fungují a jejichž existence není v rozporu s koncepcí současného práva. Někteří autoři totiž odmítají např. zrušení stávající úpravy zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů.¹¹⁴ Již ze samého označení této zákonné normy je patrné, že tento zákon byl tvořen již po roce 1989, a sám o sobě nepředstavuje relikv minulosti, který by svým obsahem činil nějaké koncepční potíže v právním uspořádání. V rozsahu úpravy sdružování se tak mohla stávající úprava zaměřit otázkám, které jsem výše nastínil.

¹¹³ Blíže viz: KOPECKÝ, Josef. IDNES. Z občanského zákoníku zmizelo registrované partnerství, kritizuje ČSSD [online]. 2011 [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/z-obcanskeho-zakoniku-zmizelo-registrovane-partnerstvi-kritizuje-cssd-14g-/domaci.aspx?c=A110812_133809_domaci_kop.

¹¹⁴ Blíže viz: UHLÍŘ, D. ČESKÁ ADVOKÁTNÍ KOMORA. Proč neschválit nový občanský zákoník [online]. 2012 [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=6627>.

5. Vývoj názvosloví a vybraných institutů v civilním právu

Domnívám se, že změna názvosloví některých dosud používaných institutů nezpůsobí závažné problémy, neboť se jedná o pouhá jiná pojmenování, přičemž dočasné používání novou úpravou zrušených termínů i po nabytí účinnosti nepovede ve většině případů ke zkreslení sděleného obsahu. To, s čím se bude muset v budoucnu laická veřejnost srovnat, nenastanou-li nějaké změny, které zamezí nabytí účinnosti, jsou staronové instituty vycházející z občanskoprávní úpravy prvorepublikového charakteru. Negativním rysem úpravy je podle některých kritiků malá reflexe dosavadního právního vývoje, kde lze spatřovat nekritický postoj ke koncepcím rakouského občanského práva.¹¹⁵ Tyto znovuzavedené názvosloví, které ve své podstatě obsahují restauraci dnes nepoužívaných institutů, bezpochyby způsobí komplikace, vzhledem k diskontinuitě práva vzniklé totalitní minulostí. Některé tradiční instituty vzešlé z rakouské koncepce ABGB si naše společnost odvykla používat. Občané, kteří se v minulosti setkávali s těmito tradičními pravidly, většinou již nežijí, nebo jsou minimálně v pokročilém věku.

Z důvodů omezení daných rozsahem ve formě bakalářské práce se v následujících kapitolách omezují ve výčtu změn jednotlivých institutů. Vyzdvihuji takové, které považuji ze subjektivního hlediska za zajímavé a u kterých jsem cítil potřebu vlastního komentáře či kritiky a svým rozsahem překročily obecnou charakteristiku popisné části, nebo obsahem do této části nezapadají. Tyto jednotlivé oddíly však často rozvádějí popis změn a jejich kritiku v podobě mých tezí a názorů, které uvádím při popisu nového občanského zákoníku v předchozích částech. Mnohé statě tak především dokládají až nepřiměřenou snahu o podrobnou úpravu, ale i některé další pozitivní a negativní rysy těchto koncepčních změn.

5.1. Změny v omezování svéprávnosti

Institut svéprávnosti¹¹⁶ neprodělal v nové úpravě změn pouze směrem k návratu jeho označení směrem k tradičnímu názvu, ale též ve smyslu ztotožňování se zletilostí,

¹¹⁵ Blíže viz: PŠENKO, R. Návrh nového občanského zákoníku z pohledu ústavního práva. Brno, 2012. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/175731/pravf_m/Psenko_diplomova_prace.pdf, s. 51.

¹¹⁶ § 15 odst. 2, § 16 NOZ.

kdy nebude nadále způsobilost právně jednat se zletilostí automaticky spojována.¹¹⁷ Soudím, že snahou této koncepce je preventivně se vyvarovat kontraktům, které jsou mimo způsobilost osob s omezenou svéprávností, ještě než dojde k uzavření závazku. Tyto osoby totiž mají v nové úpravě ponechánu větší míru individuální práv takovým způsobem, že se předpokládá posuzování jejich zdravotního a psychického stavu ad hoc a v mnohem hlubším zkoumání zdravotního stavu daného jednotlivce. Tímto způsobem tedy odpadá stará úprava rozdělující tyto postižené osoby na osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům, kam patřila většina osob s trvalým psychickým postižením a osoby s omezenou způsobilostí, které měly většinou lehčí formy poruch, mnohdy přechodného charakteru. Tyto změny se jistě odrazí i v procesní rovině úpravou příslušných forem nesporného řízení občanského soudního řádu, avšak tyto změny jsou ještě ve fázi legislativního procesu.

Nová úprava nepočítá s formou úplného zbavení svéprávnosti. Omezení způsobilosti v těchto otázkách je plně v pravomoci soudu, kdy soud je povinen individuálně vymezit rozsah, v jakém způsobilost člověka samostatně právně jednat omezí.¹¹⁸ Postiženým osobám se tedy přiznává větší rozsah oprávnění právně jednat, kdy oproti minulosti bylo mnohdy všechno jejich jednání automaticky neplatné. Nový zákoník takto deklaruje větší svobodu vůle i těmto osobám, což přispívá ale také k větší míře oprávnění stran, které budou moci s těmito osobami v některých oblastech v právním styku jednat. Postiženým osobám je tedy přiznáno právo jednat v případě, že jejich stav takovému jednání nebrání. Tímto způsobem bude ale také na takto postižené osoby převedena jistá míra odpovědnosti, kterou dříve postrádaly. Možná se tímto naplňuje i úvodní ustanovení § 3 odst. 2, písm. c) NOZ, kdy zákonodárce říká, že: „nikdo však také nesmí bezdůvodně těžit z vlastní neschopnosti k újmě druhých.“ Značně odpovědnou úlohu zde budou mít soudy v návaznosti na znalecké posudky lékařů, kdy bude velice důležité, pečlivě zvážit míru oprávnění pro tyto osoby. Chybná nebo neúplná kvalifikace jejich poruch a s tím spojený špatně vymezený rozsah oprávnění by mohl přinést v některých případech značné potíže těmto osobám i jejich blízkému okolí. Dnešní systém právní způsobilosti tento problém postrádá, když osoby stížené duševními poruchami rozděluje do skupin osob zbavených nebo omezených v právní

¹¹⁷ Blíže viz: JANEČKOVÁ, E.; HORÁLEK, V. Encyklopedie pojmů nového soukromého práva. Praha: Linde, 2012, 205 s. ISBN 978-807-2018-703, s. 154.

¹¹⁸ § 57 odst. 1 NOZ.

způsobilosti. V případě častého úplného zbavení způsobilosti je tak soud oproštěn od možnosti některých negativních následků, které mohou hrozit vymezením jednotlivých dílčích oprávnění: Tato situace je vzhledem k systémům okolních zemí netypická a je ji třeba řešit. K tomuto problému v diskuzi na webu české advokátní komory z roku 2012 bývalý ministr spravedlnosti Jiří Pospíšil uvádí, že: „*Česká republika má dnes dvacet tři tisíc osob zbavených svéprávnosti, respektive způsobilosti k právním úkonům. Jsme v této věci raritou v celé Evropě.*“¹¹⁹

Otázkou ve mně však zůstává, jakým způsobem zákonodárce uvažoval o nějakém jednoduchém transparentním označení objemu práv, takto stížených osob, které budou mít objem svých práv a povinností vymezen rozhodnutím soudu ad hoc, tedy zcela individuálně. Velmi nepraktické by bylo, aby osoba s omezenou svéprávností pravidelně při svém právním jednání nosila sebou například úředně ověřené kopie rozhodnutí soudu o výměře svého rozsahu svéprávnosti, neboť nějaký dlouhý taxativní výčet práv by se možná ani nemusel vejít do občanského průkazu, jaký známe v dnešní podobě. Navíc by některé postižené osoby mohly mít problém s pouhou povinností tyto údaje nosit s sebou. V tomto případě vidím velkou odpovědnost pro institut nápomoci v rozhodování.¹²⁰ V tomto případě by možná měla mít povinnost osoba podpůrce¹²¹ údaje o rozsahu oprávnění podporovaného vždy protistraně doložit, avšak takovéto řešení zmiňovaný institut NOZ neobsahuje. Navíc není řešena situace, jak by mělo být postupováno v případech, kdy by postižená osoba, která má potíže v těchto záležitostech byla bez podpory podpůrce. Třeba z důvodu, že jí nebyl soudem podpůrce přidělen, či schválen.

5.2. Sousedské spory

Úprava sousedských sporů¹²² vyvolala v odborných diskuzích řadu posměšných narážek, které však dle mého názoru nejsou jednoznačně opodstatněné. Ustanovení vcelku podrobně upravují situace, které mohou během vztahů mezi sousedy vzniknout. Současná úprava je v tomto směru očividně lakonická, neboť se těmito záležitostem

¹¹⁹ ČESKÁ ADVOKÁTNÍ KOMORA. Názory na nový občanský zákoník. Dostupné z: <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=2624>.

¹²⁰ § 45 - 48 NOZ.

¹²¹ Institut nápomoci §45-48 NOZ zavádí do systému občanského práva osoby podpůrce a podporovaného.

¹²² § 1013 - 1028 NOZ.

věnuje pouze v § 127, což je taktéž historickým odrazem stručných ustanovení původního znění zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, který úpravu sousedských práv obsahoval až po rozsáhlé novelizaci zákona č. 131/1982 Sb. Tato rozsáhlá novelizace problematiku sousedských sporů doplnila oproti původnímu znění v § 130a SOZ, přičemž do té doby se toto ustanovení nahrazovalo obecným výkladem článků VI a VII původního znění občanského zákoníku, kterážto ustanovení upravovala před samotnými paragrafovými úvodními ustanoveními zásady občanskoprávních vztahů socialistického zřízení.¹²³ Obsah tohoto novelizovaného ustanovení téměř doslovně převzalo dnešní znění zákoníku do podoby § 127 SOZ. NOZ, kde jsou explicitně upraveny některé situace, které vycházejí z praktického života, považují za diskutabilní řešení. Za pozitivní považují domněnku, že pouhým přečtením některých ustanovení mezi laickými adresáty těchto práv, se mohou některé mnohdy banální vzájemné spory o nároky podle práva vyjasnit pouhým přečtením ustanovení NOZ. Avšak celkový charakter zákona je nezvykle podrobný, což se střetává s požadavkem na obecnost daných norem, v souvislosti s činností soudů při tvorbě individuálních právních aktů v konkrétních případech. Z pohledu některých právníků se tedy nedivím kritikám v případě jednotlivých ustanovení, která působí v tomto směru nezvykle, avšak nelze jednoznačně posoudit, zda je tato úprava jednoznačně špatná či dobrá. To vyplyne zřejmě až z praktické aplikace.

5.3. Držba

Stručnost současné právní úpravy je dána historickým vývojem, kdy socialistické právo v podobě SOZ původního znění institut držby neupravovalo, avšak bylo s ní jaksi konkludentně počítáno. Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. tento institut postrádal za argumentace, že instituty držby a vydržení jsou „*příliš tvrdým řešením vůči vlastníkovi*.“¹²⁴ Dnešní právní stav tak odpovídá stavu podle tzv. středního občanského zákoníku č. 141/1950 Sb., který tradiční rozdělení z OZO omezil pouze na rozlišení oprávněné a neoprávněné držby. NOZ tak vrací institut držby do tradičního uspořádání, kdy jej rozděluje na řádnou, poctivou a pravou držbu. Změnou oproti SOZ, který

¹²³ Blíže viz: BIČOVSKÝ, J.; HOLUB, M. Občanský zákoník a předpisy související. 3. dopl. vyd. Praha: Panorama, 1984. Zákony, s. 165 - 170.

¹²⁴ PETR, B. Vydržení v českém právu. 2., doplněné vyd. V Praze: C. H. Beck, 2006. ISBN 978-807-1795-469, s. 45.

v dnešní době upravuje institut držby třemi paragrafy, je tedy opětovně rozdělení držby do tradiční podoby.¹²⁵ OZO rozděloval držbu rozsáhle v § 309 – 352, tj. do 44 paragrafů, nová úprava se blíží původní podobě, i když v poněkud užším rozsahu.¹²⁶ Pro systém rozdělení držby, tak jak je upraven v NOZ se argumentuje tím, že: „*Příčina tohoto rozlišení je v tom, že držbu lze nabýt i bez platného právního důvodu (pak pojmově nemůže jít o držbu oprávněnou), leč i za této situace musí být rozlišeny situace, kdy držitel je a kdy není v dobré víře v tom směru, zda mu náleží právo, které vykonává, a v důsledku toho poskytnout dobré víře ochranu.*“¹²⁷ Z tohoto důvodu je argumentace tohoto typu dle mého názoru opodstatněná. NOZ tímto způsobem rozlišuje řádnou držbu, tj. držba zakládající se na platném právním důvodu.¹²⁸ Poctivou držbu charakterizuje dobrá víra plynoucí z přesvědčivého důvodu za to, že dotyčnému náleží právo, které vykonává.¹²⁹ Pravá držba¹³⁰ nastane za předpokladu, že se neprokáže subjekt vykonávající držbu, že se držby ujal svémocně potajmu či lstí, nebo se usiluje proměnit v trvalé právo výkon výprosy.¹³¹

5.4. Nález věci a přivlastnění

Další z problematik, jež jsou rozvedeny do rozsáhlé úpravy. Tato skutečnost vynikne při srovnání se současnou úpravou § 135 odst. 1 SOZ, s NOZ, který problematice nalezených věcí podrobně věnuje úpravu § 1045 – 1054. Při odevzdání do dispozice obce ponechán další osud nalezené věci na správním uvážení, kdy obec může věc předat do úschovy nálezci, předat do soudní úschovy, nebo ji sama uschová.

¹²⁵ Blíže viz: VITULOVÁ, K. Držba a vydržení vlastnického práva k nemovitosti. Brno, 2009. Bakalářská práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity. Vedoucí práce JUDr. Jana Tkáčiková, Ph.D. [online]. [cit. 2013-01-28]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/69598/pravf_b/Bakalarska_prace-Drzba_a_vydrzeni_vlastnickeho_prava_k_nemovitosti-Katerina_Vitulova.doc?lang=en;so=nx;info, s. 14.

¹²⁶ Blíže viz: ADVOKÁTNÍ KANCELÁŘ CÍSAŘ, ČEŠKA, SMUTÝ A SPOL. Právní aspekty držby v návrhu nového občanského zákoníku. E-právo [online]. [cit. 2013-01-18]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/pravni-aspekty-drzby-v-navrhu-noveho-obcanskeho-zakoniku-55791.html>.

¹²⁷ ADVOKÁTNÍ KANCELÁŘ CÍSAŘ, ČEŠKA, SMUTNÝ A SPOL. Právní aspekty držby v návrhu nového občanského zákoníku. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/pravni-aspekty-drzby-v-navrhu-noveho-obcanskeho-zakoniku-55791.html>. (Mnou citovaná aktualizovaná důvodová zpráva uvedený text neobsahuje. Autoři zřejmě čerpali ze starší verze, kde odkazují na str. 218 důvodové zprávy k návrhu nového občanského zákoníku, proto odkazují na výše uvedený článek.)

¹²⁸ § 991 NOZ.

¹²⁹ § 992 NOZ.

¹³⁰ § 993 NOZ.

¹³¹ Výprosa je v NOZ znovuzavedeným institutem, který umožňuje bezplatné vypůjčení věci výprosníkovi, kdy není dána doba vypůjčení dané věci. Půjčitel je z titulu výprosy oprávněn požadovat navrácení věci kdykoliv.

Ustanovení § 1053 NOZ zavádí oznamovací povinnost na straně obce erga omnes, dokonce explicitně obsahuje povinnost vyzvat vlastníka, který je z označeného znamení na věci patrný. Zásadním rozdílem oproti minulosti však představuje § 1057 NOZ, který stanoví jednoroční lhůtu, po jejímž marném uplynutí od vyhlášení nálezů, může subjekt, jemuž byla nalezená věc svěřena, nakládat s věcí jako poctivý držitel. Přičemž je i v případě této držby povinen věc navrátit případnému vlastníkovi, samozřejmě s právem náhrady výdajů vzniklých její držbou. Odstavec 3 tohoto ustanovení dále ve stanoveném čase prekluduje předpokládané vlastnictví třetí osoby, kdy stanoví, že po 3 letech od vyhlášení nálezů nabude osoba, které byl předmět svěřen, vlastnického práva k nalezené věci. Tímto se ruší úprava, která zcela zbavuje nálezce věci všem právu k věci vyjma určité limitované odměny v podobě nálezného.

5.5. Právo stavby

V případě, že pozemek a stavbu na něm stojící vlastní rozdílné subjekty, je pro prodej zmíněných doposud samostatných nemovitých věcí zavedena povinnost osob vlastníků dohodnout se o případném prodeji věci nejdříve mezi sebou navzájem.¹³² Faktické porušení zásady superficies solo cedit je však umožněno formou restaurovaného institutu práva stavby. Institut práva stavby ale de iure neuznává rozdílné subjekty na straně vlastníka pozemku a stavby jako rovnocenné, nýbrž tuto situaci formuje do pozice práva k cizím věcem. Vlastnické právo k pozemku může být zatíženo cizím právem jiné osoby (stavebníka), mít na povrchu nebo pod povrchem pozemku stavbu, ať již zřízenou či dosud nezřízenou. Toto právo stavby lze však zřídit jen jako dočasné v rozsahu ne více než 99 let na základě smlouvy, vydržení, ze zákona či rozhodnutí orgánu veřejné moci. Řeší se tímto zřejmě případná nutnost instalace různých staveb, které jsou zřizovány ve veřejném zájmu, čímž dochází k zásahu do vlastnických práv, avšak předpokládá se, že využívat tohoto práva lze pouze na dočasnou dobu. Tato koncepce je výhodná pro osoby vlastníků, kterým jsou tímto dána oprávnění, ze kterých vyplývá, že instalace zařízení ve veřejném zájmu na jejich pozemcích nejsou věcí trvalou, nýbrž přechodnou, čímž není dotčený pozemek znehodnocován na stálo. Na druhé straně stojí otázka praktičnosti a ekonomických důsledků v případě odstraňování některých nákladných zařízení, které mohou být

¹³² § 3056 NOZ

z titulu práva stavby zřízena, v případě prekluze tohoto oprávnění. Takovéto zařízení by muselo být odstraněno, ač by třeba svému účelu mohlo sloužit dobře i nadále. Navíc lze předvídat další vedlejší komplikace, které případná reinstalace na jiné místo může způsobit vzhledem ke změnám v blízkém okolí, které by přesun tohoto zařízení na jiné místo mohly komplikovat.

DISKUZE A ZÁVĚR

Nový občanský zákoník nabyde účinnosti teprve v budoucnu, proto v tomto směru postrádáme prozatím možnost nějaké bližší analýzy aplikace soukromého civilního práva vztahující se k tomuto zákonu, neboť s ním ještě, zcela logicky, nemohou být spojeny praktické zkušenosti. V případě informací vztahujících se k danému zákonu jsme tedy v současné době odkázáni na komentáře autorů tohoto zákona, či na značně úzký počet publikací. Nový občanský zákoník má své kladné i záporné stránky a každý člověk si při jeho analýze najde určitě své chyby, které lze bezpochyby nalézt v mnoha jiných zákonech rovněž. Jde o to, a mělo by to být cílem každého seriózního hodnotitele, aby se snažil označit nejen ty záležitosti, které jsou horší, nebo vysloveně špatné, ale i takové, které znamenají objektivní posun kupředu. V případě negativních stránek jde o to je nejen označit, ale také navrhnout vlastní řešení. O to jsem se z vlastního pohledu v práci také snažil. Nový občanský zákoník bude zřejmě ještě dlouho diskutovanou normou, neboť je jedním ze základních předpisů každodenního života. Jeho přínosem je určitě opětovné zavedení tradičních institutů práva a návrat k historickému původu soukromého práva v naší středoevropské kontinentální právní kultuře. Je problematickým faktem při jeho hodnocení, že značná část veřejnosti i právníků posuzuje a bude posuzovat tuto novou úpravu náhledem a zkušenostmi, které byly utvářeny a ovlivněny na základě současného právního stavu, který s sebou nese strukturu a přežívající prvky převzaté ze socialistického právního uspořádání. Proto často nahlíží na tuto úpravu s poněkud neobjektivními představami o tom, jak by měly předpisy soukromého práva vypadat. S tímto problémem jsem se po celou dobu hodnocení potýkal i já sám. Mnohé úpravy obsažené v novém občanském zákoníku mi po zkušenosti se stávající úpravou připadaly neopodstatněné či nepřiměřeně podrobné, s mnohými jsem vysloveně nesouhlasil. Velmi diskutabilním prvkem je míra podrobnosti úprav jednotlivých institutů, které jsou velmi patrné při konfrontaci se soudobým právním stavem. Srovnávacím měřítkem z filozofického hlediska pro mne byla konfrontace NOZ s ustanoveními OZO, který jako vyústění vývoje ABGB respektují jako tradiční formu občanského práva. V tomto pohledu nový občanský zákoník tolik nevyčnívá, přesto vidím mnohé úpravy jako zbytečně podrobné, které ze svého obsahu nemusí odpovídat podmínkám naší společnosti. Autoři tak upravují ty instituty, které byly v minulosti komunistickou politikou okleštěny, do někdy až

nesmyslně kazuistických pojetí. To se projevuje rozváděním některých konkrétních životních situací přímo do znění paragrafů, které tak svým podrobným zněním úpravu OZO přesahují, což je z principu odlišuje od tradičních znění předpisů i v jiných odvětvích práva, kde je poněkud více naplněn charakter obecnosti norem. Někdy se tak vytváří z mého pohledu směsice nepřiměřeně podrobných a někdy v některých případech nedomyšlených ustanovení u konkrétních upravovaných institutů. V mnohých případech mají autoři očividnou snahu napravovat některé zásadní chyby z minulosti jinými extrémy, které přesahují svým rozsahem i tradiční historickou úpravu a posunují tak některé formulace do opačných absurdit. Na škodu věci lze označit i fakt, že nevyužívají výhod, které z tvorby tak zásadního zákona vyplývají, pokud je tato úprava vytvářena v dnešní době. Autoři zákona se sice nově zabývají některými problematikami třeba v případě změny pohlaví, ale místo rozšíření rodinného práva o oblasti registrovaného partnerství, či v případech obchodního práva a osobnostních práv, kdy se zmiňují o dnešních informačních technologiích velmi okrajově, se místo toho věnují velmi podrobně například zemědělským vztahům, sousedským sporům či v případě práv k věcem cizím nepřiměřeně podrobně. Tímto způsobem nalézáme neodůvodněně velké množství specifikací a nepřiměřených podrobností, charakteristických rozváděním konkrétních životních situací do právní úpravy. Tím kupříkladu ustanovení o právech k věcem cizím věnují svůj obsah výčtu dopravních prostředků, někdy i v dnešní době zřídka používaných, nebo určení počtu, druhu i stavu zvířat, jejichž tak zevrubná specifikace je dle mého názoru nadbytečná. Navíc je pro mne nedůsledně vyřešen úkol sjednocení soukromého práva v případě soukromoprávních institutů pracovního práva, což je však dáno politickou vůlí. Autoři úpravy tak nemohli včlenit do obsahu NOZ tradiční občanskoprávní úpravu pracovněprávních závazků, i když v ostatních oblastech se k sjednocení soukromoprávních odvětví hrdě hlásí. Encyklopedický slovník JUDr. Janečkové hovoří v případě nového občanského zákoníku o myšlence monistické úpravy obligací. Přičemž pomíní, že tímto způsobem zákoník tuto snahu naplňuje jen zčásti. Pracovní smlouvy obecně jsou přeci typickým projevem závazků soukromého práva. OZO tuto oblast upravoval jako ustanovení o námezdní smlouvě. Přesto jsou pracovní smlouva i dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr i nadále obsahem zákoníku práce.

Nejzásadnějším negativním důsledkem NOZ však nebude jeho samotné znění ale to, že bude zásadní a velice hlubokou změnou, která může způsobit velké problémy v jeho aplikaci, z důvodu nastalé diskontinuity do vývoje civilního práva. Je otázkou, zdali je tento radikální přístup z objektivního hlediska potřebný či nikoliv. Na tuto problematiku budou mít samozřejmě různí lidé různý názor. Z filozofického hlediska může mít na takové hodnocení i vliv politického postoje každého jednotlivce. Setkal jsem se i s takovými názory, že současná právní úprava má po všech novelizacích již demokratický charakter, a proto je zbytečné, podrobovat současný právní řád tak značenému zatížení. Z koncepčního hlediska, ale i v pohledu jednotlivých institutů však současná úprava očividně zbytky socialistického charakteru vykazuje. Přesto řešení v potřebě rekonstrukce stávajícího právního stavu shledávají někteří odborníci v podobě komplexní a definitivní úpravy stávajících předpisů. Z objektivního hlediska, by se tak možná mohlo předejít negativním následkům, které jsou také hlavní příčinou mého kritického názoru na zavedení NOZ. Těmi je skutečnost, že v případě takto radikální změny, se bude se zavedením NOZ právní systém České republiky potýkat dlouhá desetiletí. Neboť k němu nebude žádná plně kompatibilní judikatura, která se na základě NOZ bude teprve tvořit v budoucnu. Argumentace, se kterou jsem se setkal, že lze použít judikátů z cizích zemí, či z období první republiky, mi připadá lichá. Dle mého názoru je práce soudu, která při aplikaci NOZ čerpá pouze z cizojazyčných zdrojů, nebo ze zdrojů prvorepublikového původu neefektivní, komplikovaná a problematická. Ohlédneme-li od toho, že soudci jsou většinou jazykově velice vzdělaní lidé a nebyl by pro ně problém velké množství literatury nastudovat, je problematické z praktického hlediska s těmito zdroji pracovat v každodenní činnosti. Náš právní řád má svoje specifika dané naším hmotným a procesním právem, které vymezuje určité postupy v aplikaci hmotného práva, ale i v případě procesních zvyklostí, které inspiraci z cizích pramenů, nebo našich historických judikátů limitují. Judikatura totiž vychází vždy z aplikace konkrétního hmotného práva té země, při jeho účinnosti v daném období. Už v dnešní době při aplikování stávajícího práva se naše soudy potýkají s problémy spojenými s množstvím řešených kauz, kdy některé spory trvají i z tohoto důvodu dlouhou dobu. Studium nekompatibilní judikatury, kdyby mělo nastat, by bylo dle mého názoru jen dalším důvodem zpomalení práce soudů.

Nástup nového občanského zákoníku tedy tuto situaci ještě zkomplikuje a obávám se toho, že může vést i k zvýhodnění některých jednotlivců, kteří budou chtít z těchto následků vytěžit pro sebe co nejvíce. Předvídatelnost práva v nastalé situaci bude významně oslabena a neovlivní ji zásadnějším způsobem ani revizní soudní systém. V tomto směru dopadne značné břímě na Nejvyšší soud, který bude muset za takových podmínek vyvinout mnoho úsilí s ustalováním výkladu řady dílčích ustanovení NOZ. Ještě více lze totiž předpokládat za této situace četnost aplikace mimořádných opravných prostředků u jednotlivých kauz.

V případě volby zavedení či nezavedení nového občanského zákoníku jsem proto nerozhodný. Každá volba má svá negativa. Za situace, kdy se počítá s nabytím účinnosti NOZ, jsem však pro mnohem zevrubnější a intenzivnější přípravu na budoucí změny, na které dle mého názoru není ani odborná společnost v současné době ještě zdaleka připravena.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Seznam české literatury a pramenů

BIČOVSKÝ, J.; HOLUB, M. *Občanský zákoník a předpisy související*. 3. dopl. vyd. Praha: Panorama, 1984. Zákony.

ELIÁŠ, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.

JANEČKOVÁ, E.; HORÁLEK, V. *Encyklopedie pojmů nového soukromého práva*. Praha: Linde, 2012, 205 s. ISBN 978-807-2018-703.

KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, xvi, 247 s. Právnické učebnice (C. H. Beck). ISBN 34-064-0177-5.

MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 2. upr. vyd. Praha: Linde, 1999, 572 s. ISBN 80-720-1167-7.

MARŠÁLEK, P. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2002, 347 p. ISBN 80-246-0302-0.

PETR, B. *Vydržení v českém právu*. 2., doplněné vyd. V Praze: C. H. Beck, 2006. ISBN 978-807-1795-469.

PLECITÝ, V.; VRABEC, J.; SALAČ.; *Základy občanského práva*. 5. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 297 s. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-807-3802-936.

SVEJKOVSKÝ, J. *Nový občanský zákoník: srovnání nové a současné úpravy občanského práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, xiv, 792 s. ISBN 978-807-4004-230.

ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 1*. Praha: Wolters Kluwer, 2009. ISBN 978-80-7353-468-0.

ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 2*. Praha: Wolters

Kluwer, 2009. ISBN 978-80-7353-473-4.

VOJÁČEK, L.; SCHELLE, K.; KNOLL, V. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 684 s. ISBN 978-807-3801-274.

Internetové zdroje

ADVOKÁTNÍ KANCELÁŘ CÍSAŘ, ČEŠKA, SMUTÝ A SPOL. *Právní aspekty držby v návrhu nového občanského zákoníku*. E-právo [online]. [cit. 2013-01-18]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/pravni-aspekty-drzby-v-navrhu-noveho-obcanskeho-zakoniku-55791.html>

ČECH, P. *Více ke kupní smlouvě na nemovitost v režimu obchodního zákoníku*. Právní rádce [online]. [cit. 2013-01-28]. Dostupné z: <http://pravnicaradce.ihned.cz/c1-37865080-vice-ke-kupni-smlouve-na-nemovitost-v-rezimu-obchodniho-zakoniku>

ČECH, Petr. PRÁVNÍ RÁDCE IHNED.CZ. *Kdy použít obchodní zákoník a kdy jen občanský zákoník*. [online]. 2007 [cit. 2013-01-27]. Dostupné z: <http://pravnicaradce.ihned.cz/c1-22647830-kdy-pouzit-obchodni-zakonik-a-kdy-jen-obcansky-zakonik-i>

ČESKÁ ADVOKÁTNÍ KOMORA. *Názory na nový občanský zákoník* [online]. 2012 [cit. 2013-02-21]. Dostupné z: <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=2624>

HAVEL, Bohumil. ČESKÁ POZICE. *Chaos, smlouva, řád a novinář. Jak chápat občanský zákoník*. [online]. 2011 [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: <http://www.ceskapozice.cz/domov/pravo-bezpecnost/chaos-smlouva-rad-novinar-jak-chapat-obcansky-zakonik>

HRŮZOVÁ, K. *Protektorát Čechy a Morava*. Brno, 2010. Diplomová práce.[online]. [cit. 2012-12-22]. Právnická fakulta, Masarykova Univerzita. Vedoucí práce prof. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/195273/pravf_m/?lang=en

CHALUPA, L. *Více ke kupní smlouvě na nemovitost v režimu obchodního zákoníku*. [online]. [cit. 2013-01-28]. Dostupné z: <http://www.akchalupa.cz/http://www.akchalupa.cz/vice-ke-kupni-smlouve-na-nemovitost-v-rezimu-obchodniho-zakoniku>

IDNES. *Smluvní pokuta v novém občanském zákoníku*. [online]. 2012 [cit. 2013-01-27]. Dostupné z: http://finance.idnes.cz/smluvni-pokuta-v-novem-obcanskem-zakoniku-fjb-/pravo.aspx?c=A121025_163954_pravo_vr

KOPECKÝ, Josef. IDNES. *Z občanského zákoníku zmizelo registrované partnerství, kritizuje ČSSD*. [online]. 2011 [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/z-obcanskeho-zakoniku-zmizelo-registrovane-partnerstvi-kritizuje-cssd-14g-/domaci.aspx?c=A110812_133809_domaci_kop

KORBEL, František. JINÉ PŘÁVO. *Dnes vyšel nový občanský zákoník* [online]. 2012 [cit. 2013-02-21]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2012/03/frantisek-korbel-dnes-vysel-novy.html>

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Nový občanský zákoník: Koncepční změny - Rozšíření katalogu věcných práv a změna jejich systematiky*. [online]. [cit. 2012-12-17]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/vlastnictvi-a-dalsi-vecna-prava/koncepcni-zmeny.html>

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Nový občanský zákoník: Koncepční změny - smluvní právo*. [online]. [cit. 2012-12-01]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/smluvni-pravo/koncepcni-zmeny.html>

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Nový občanský zákoník: Obecně o úpravě nového občanského zákoníku*. [online]. [cit. 2012-11-17]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/obecna-cast-zakoniku/obecne-o-uprave-noveho-obcanskeho-zakoniku.html>

PŠENKO, R. *Návrh nového občanského zákoníku z pohledu ústavního práva*. Brno, 2012. [online]. [cit. 2012-02-26]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/175731/pravf_m/Psenko_diplomova_prace.pdf

ŠEŠINA, Martin. LIDOVÉ NOVINY. *Zbožné přání do zákona nepatří*. [online]. 2011 [cit. 2013-02-09]. Dostupné z: http://www.akkovarova.cz/Zbozna_prani_25_5_2011.pdf.

UHLÍŘ, D. ČESKÁ ADVOKÁTNÍ KOMORA. *Proč neschválit nový občanský zákoník*. [online]. 2012 [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=6627>

VITULOVÁ, K. *Držba a vydržení vlastnického práva k nemovitosti*. Brno, 2009. Bakalářská práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity. Vedoucí práce JUDr. Jana Tkáčiková, Ph.D. [online]. [cit. 2013-01-28]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/69598/pravf_b/Bakalarska_prace-Drzba_a_vydrzeni_vlastnickeho_prava_k_nemovitosti-Katerina_Vitulova.doc?lang=en;so=nx;info

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Luděk Kříž

Obor: Právo v podnikání

Forma studia: Kombinovaná

Název práce: Obecná východiska návrhu nového občanského zákoníku

Rok: 2013

Počet stran textu bez příloh: 46

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů české literatury a pramenů: 12

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 0

Počet internetových zdrojů: 17

Vedoucí práce: JUDr. Martina Karhanová